

VAASAN YLIOPISTO

Filosofinen tiedekunta

Sirpa Tarkkinen

”Nurkassa istuu alaston nainen”

Retoriset dispositiot ja narratiivinen rakenne
suomenkielisten kaupallisten naistenlehtien henkilöjutuissa

Viestintätieteiden pro gradu -tutkielma
Vaasa 2011

SISÄLLYSLUETTELO

TAULUKOT	3
TIIVISTELMÄ	5
1 JOHDANTO	7
1.1 Tavoite	8
1.2 Aineisto	10
1.3 Menetelmä	11
2 HENKILÖJUTUT NAISTENLEHDISSÄ	15
2.1 Naistenlehdet aikakauslehtinä	16
2.2 Naistenlehtien tavoite ja sisältö	18
2.3 Uutisjournalismi ja henkilöjournalismi	19
2.3.1 Henkilöjuttu, henkilöhaastattelu ja henkilökuv	21
2.3.2 Henkilöjuttujen sisältö ja tavoite	23
2.4 Journalistinen henkilöhaastattelu	24
3 GENRE JA RETORIikka	27
3.1 Genren määrittely ja lähikäsitteet	27
3.2 Genren vakaus ja vaihtelu	29
3.3 Retoriikka tekstin valintojen periaatteena	30
3.3.1 Aristoteleen retoriikan periaatteita	31
3.3.2 Retoriikka ja rakenne	33
3.4 Lehtijuttu genrenä ja rakenteena	35
4 RETORiset JA NARRATIIViset DISPOSITIOT	38
4.1 Hellspongin retoriset dispositiot	38
4.1.1 Suora aikadispositio, käänteinen aikadispositio, tiladispositio, tila- ja aikadispositio	39

4.1.2 Syydispositio ja johtopäätösdispositio	39
4.1.3 Vertausdispositio, samankaltaisuusdispositio ja vastakkaisuusdispositio	39
4.1.4. Teemadispositio, yleistävä dispositio, additiivinen dispositio ja emfaattinen dispositio	40
4.1.5 Horisontaalinen dispositio ja vertikaalinen dispositio	41
4.2 Narratiivisuus ja narratologia	41
4.3 Narratiiviset rakenteet	43
5 HENKILÖJUTTUJEN RAKENTEET	46
5.1 Analyysimenetelmä	48
5.2 Jaksot naistenlehtien henkilöjuttujen alussa, keskellä ja lopussa	51
5.3 Osiot naistenlehtien henkilöjuttujen alussa, keskellä ja lopussa	52
5.4 Retoriset dispositiot naistenlehtien henkilöjutuissa	55
5.1.4 Syydispositio	56
5.4.2 Johtopäätösdispositio	58
5.4.3 Vertikaalinen dispositio	59
5.4.4 Yhteenveto	61
5.5 Narratiiviset dispositiot naistenlehtien henkilöjutuissa	62
5.5.1 Alussa	63
5.5.2 Keskellä	67
5.5.3 Lopussa	69
5.5.4 Yhteenveto	71
5.6. Yhteenveto	71
6 PÄÄTÄNTÖ	74
LÄHDELUETTELO	77

TAULUKOT

Taulukko 1. Henkilöjuttuihin viittaaminen naistenlehdissä	47
Taulukko 2. Jaksojen määrä keskellä	52
Taulukko 3. Osioiden määrä alussa, keskellä ja lopussa	52
Taulukko 4. Retoristen dispositioiden määrä henkilöjutuissa	55
Taulukko 5. Retoristen dispositioiden määrä alussa, keskellä ja lopussa	63
Taulukko 6. Naistenlehden henkilöjutun tyypillinen rakenne	71

VAASAN YLIOPISTO
Filosofinen tiedekunta

Laitos:	Viestintätieteiden laitos
Tekijä:	Sirpa Tarkkinen
Tutkielma:	”Nurkassa istuu alaston nainen”. Retoriset dispositiot ja narratiivinen rakenne suomenkielisten kaupallisten naistenlehtien henkilöjutuissa
Tutkinto:	Filosofian maisteri
Oppiaine:	Viestintätieteet
Valmistumisvuosi:	2011
Ohjaaja:	Merja Koskela

TIIVISTELMÄ:

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää tyypillinen rakenne henkilöjutussa, joka on julkaistu nykyaikaisessa, suomenkielisessä kaupallisessa naistenlehdessä. Aineistoni koostuu yhdeksästä suomenkielisestä kaupallisesta naistenlehdessä, joista kustakin tutkin yhtä henkilöjuttua. Naistenlehti on naisille suunnattu aikakauslehti, joka käsittelee naisia kiinnostavia aiheita. Henkilöjutut ovat ns. human interest -juttuja, joissa kerrotaan haastateltavasta tietoja, vaikutelmia ja mielipiteitä.

Naistenlehtien henkilöjuttujen rakennetta tutkin selvittämällä, mitä ja kuinka paljon retorisia dispositioita esiintyy yhdeksässä naistenlehden henkilöjutussa. Dispositio tarkoittaa aiheen jäsentämistä ja argumenttien järjestystä. Tutkimuksessani sovellan retoriikan eli puhetaidon teoriaa kirjoitettuun tekstiin. Tutkin naistenlehden henkilöjutun rakennetta myös tarinan näkökulmasta eli yhdentoista retorisen disposition esiintymistä henkilöjuttujen aluissa, keskikohdissa ja loppuissa. Jaan naistenlehden rakenteen jaksoihin, joita ovat tekstit ennen ensimmäistä väliotsikkoa sekä tekstit väliotsikkojen tai tekstiä muuten jakavan merkinnän jälkeen, sekä osioihin, joita ovat jaksoa pienemmät tekstikokonaisuudet jaksojen sisällä.

Tutkimukseni tulosten perusteella naistenlehden henkilöjutusta erottuvat selkeästi alku, keskikohta ja loppu; osioiden näkökulmasta alut ja loput ovat keskikohtia lyhyempiä. Tutkimusaineistoni henkilöjutuissa kolme eniten esiintyvää retorista dispositiota ovat syydispositio, johtopäätösdispositio ja vertikaalinen dispositio. Tämä tarkoittaa, että naistenlehtien henkilöjutuissa on tyypillistä osoittaa menneisyyden ja eri olosuhteiden merkitystä henkilön elämänselityksessä sekä hänen asenteitaan. Lisäksi voidaan todeta, että koska naistenlehden henkilöjutulla on dispositioiden näkökulmasta vakiintunut rakenne, on henkilöjuttu naistenlehteen vakiintunut tekstilaji.

AVAINSANAT: naistenlehti, henkilöjuttu, retoriikka, rakenne, narratiivisuus, dispositio

1 JOHDANTO

Nykyisin lehdille on tyypillistä julkaista henkilöjuttuja. Niitä julkaistaan ja luetaan, koska yleensä lehtijutun lukijaa kiinnostaa toinen ihminen. Henkilöjuttuja julkaistaan erityisesti aikakauslehdissä, joissa on tyypillistä esitellä ihmisiä ja ilmiöitä (ks. Rantanen 2007: 23). Aikakauslehden sisältö on niin sanottua elämyssisältöä, joka välittää tietoa ihmisten ja elämysten kautta. Lisäksi aikakauslehti on dramaturginen kokonaisuus, jolla pyritään tekemään lehdestä kiinnostava ja luettava. Tähän pyritään luomalla lehden kokonaisuudesta jännitteinen draaman kaari artikkeleissa ja lehden eri osastoissa. (Rantanen 2007: 20–21.)

Henkilöjuttuja kirjoitetaan yleensä julkisuuden henkilöistä, asiantuntijoista ja kiinnostaviksi koetuista tavallisista ihmisistä (Lassila-Merisalo 2009: 104). Tyypillisesti henkilöjutuissa kuvailaan haastatellun persoonallisuutta ja hänen elämäänsä. Journalismissa henkilöjuttujen yhteydessä puhutaankin henkilöittämisestä: mediat ovat kiinnostuneita yksittäisistä henkilöistä, koska henkilöitä pidetään mielenkiintoisempina kuin pelkkiä asiakysymyksiä (Kuutti & Puro 1998: 41). Lisäksi lukija voi henkilöjuttuun haastatellun ihmisen kokemuksien kautta tarkastella omaa elämäänsä (Lundberg 1992: 18). Myös maailman eri ilmiöitä välitetään julkisuuden henkilöiden kautta, jotta uutisista tulisi mielenkiintoisia (Miettinen 1988: 54). Henkilöjuttuja voidaankin pitää nykyaikaisena julkisen puheen muotona.

Jotta henkilöjuttu olisi kokonaisuutena kiinnostava, sen täytyy ylläpitää lukijan mielenkiintoa koko lukemistapahtuman ajan. Tähän tavoitteeseen päästään paitsi puhuttelevalla sisällöllä myös rakenteellisilla ratkaisuilla. Kun naistenlehtien henkilöjutuilta odotetaan tunne-elämyksiä, tätä odotusta voidaan tukea rakenteellisilla ratkaisuilla, esimerkiksi tuomalla tekstin järjestykseen jokin yllättävä elementti; sellainen voi olla esimerkiksi ystävän luonnehdinta haastatellusta tai poikkeuksellinen tapahtuma haastattelutilanteessa.

Kiinnostus voidaan herättää myös tehokkaalla aloituksella sekä elämänkään teitä esittelevällä keskikohdalla. Lopetukseen on syytä kiinnittää erityistä huomiota; Aristoteleen mukaan jopa niin, että vastustajan murskaamisen argumentit on sijoitettava loppuun, jotta puhuttu asia jäisi yleisön mieleen (Perelman 1996: 165).

Rakenteen ja sisällön järjestyminen siis tukevat toisiaan lehden lukemistapahtumassa sekä niissä odotuksissa, joita lukijalla on naistenlehden henkilöjutulle.

1.1 Tavoite

Tavoitteenani on tutkia suomenkielisen kaupallisen naistenlehden henkilöjutun tyypillistä rakennetta eli onko henkilöjutussa olemassa tyypillinen, toistuva kaava. Rakenne on yleensäkin minkä tahansa lehtijutun olennainen osa (Martinheimo 1989: 18). Rakenteella ymmärrän tarkoitettavan samaa asiaa kuin esimerkiksi näytelmän dramaturgialla tai elokuvan juonella: oikean elämyksen luomisessa on kyse dramaturgisista keinoista. Ne täytyy tuntea, jotta voisi luoda suurelle yleisölle kaupallisia menestystuotteita. (Ks. Hiltunen 1999: 24.)

Tutkimus lähti liikkeelle huomiostani, jonka mukaan naistenlehtien henkilöjutuissa toistuu tietynlainen kaava, jonka mukaan niiden sisällöt järjestyvät alussa, keskikohdassa ja lopussa. Oletan, että koska naistenlehdissä säännöllisesti julkaistaan henkilöjuttuja, on henkilöjutuille myös muodostunut jossain määrin vakiintunut rakenne. Laajemmin tavoitteeni on myös se, että tutkimukseni antaisi aineksia luokitella naistenlehden henkilöjuttu yhdeksi tekstilajiksi muiden joukossa. Tähän asti naistenlehtien henkilöjuttua ei ole auktorisoitu esimerkiksi uutisen ja reportaasin tavoin vakiintuneeksi tekstilajiksi.

Rakenteesta tutkin ensinnäkin sitä, mitä ja kuinka paljon retorisia dispositioita esiintyy yhdeksän suomenkielisen ja kaupallisen naistenlehden henkilöjutussa. Retorinen dispositio on sisällön rakenteellista järjestämistä (Hellspong 1992: 86). Retorisen disposition kautta päätetään, mitä esitetään ensin ja miten edetään alun jälkeen, jotta tekstin eri osista muodostuisi looginen kokonaisuus (emt.). Terminä dispositio on peräisin antiikista (Perelman 1996: 164). Retoriset dispositiot ovat seuraavat: suora aikadispositio, käänteinen aikadispositio, tiladispositio, tila- ja aikadispositio, syydispositio, johtopäätösdispositio, vertausdispositio, samankaltaisuusdispositio, vastakkaisuusdispositio, yleistävä dispositio, additiivinen dispositio, horisontaalinen dispositio ja vertikaalinen dispositio (Hellspong 1992: 88–94). Jokaisesta henkilöjutun jaksosta ja osioista (ks. kuvio 1) etsin ne kuvaukset, jotka sopivat kunkin disposition määritelmiin.

Myös naistenlehtien henkilöjuttujen rakenteella pyritään retoriseen vakuuttavuuteen. Rakenteen ja retoriikan yhteydestä on esimerkkinä tämän tutkimuksen yläotsikko, naistenlehti *Saran* henkilöjuttu, joka alkaa toteamuksella “Nurkassa istuu alaston nainen [...]” (Dragon 2006: 168.) Tämä henkilöjuttu ei sisälly tutkimusaineistooni, mutta kyseinen aloitus kuvaa osuvasti naistenlehden henkilöjutun rakenteen mahdollisuuksia mielenkiinnon herättämiseksi: huomioita haetaan heti henkilöjutun alussa provosoinnilla ja useiden tulkintojen mahdollisuuksilla.

Naistenlehden henkilöjutussa retorinen vakuuttaminen merkitsee myös sitä, että toimittajan on kirjoittamallaan henkilöjutulla pystyttävä vakuuttamaan lukija siitä, että kyseisestä henkilöstä on kannattanut julkaista henkilöjuttu. Toiseksi lukija on kyettävä vakuuttamaan henkilöjutun rakenteella, toisin sanoen retorista vakuuttamista pitää tapahtua koko tekstissä: lukijan mielenkiinto pitää herättää henkilöjutun alussa ja se on pidettävä yllä henkilöjutun loppuun asti.

Toiseksi tavoitteenani on tutkia tarinallisuutta naistenlehtien henkilöjuttujen rakenteessa eli mitä ja kuinka paljon retorisia dispositioita esiintyy tyypillisesti henkilöjuttujen tarinamaisessa muodossa eli niiden aluissa, keskikohdissa ja loppuissa. Tällä tavoin on mahdollista päätellä, mitä sisältöjä esitetään henkilöjuttujen eri kohdissa.

Rakenteita tutkitaan yleensä erityisesti korpuslingvistiikassa (Ventola 2006: 103). Komppa (2006) on tutkinut lehdistötiedotteen rakennetta, Ketola (2003) käsittelee suomenkielisten lakitekstien rakennetta vanhassa ja uudessa työturvallisuuslaissa. Lassen (2006: 503) on tutkinut biotekniikan alan lehdistötiedotteiden rakennetta. Naistenlehtiä on yleisimmin tutkittu feministisestä näkökulmasta lukuun ottamatta niistä tehtyjä kaupallisia markkinatutkimuksia (Hermes 1995: 149).

Naistenlehtitutkimuksesta suuri osa on ollut joko naiskuvan tai naistenlehtien ja niiden yleisön vuorovaikutuksen tutkimusta (Töyry 2005: 34, 32). Töyry (2005) on julkaissut ensimmäisen tohtorinväitöksen suomalaisista naistenlehdistä tutkimusaineistonaan viisi naistenlehteä vuosilta 1782–1923. Töyryn (emt.) väitös käsittelee naistenlehden sarjallisen ilmestymisen ehtoja ja mahdollisuuksia. Jallinoja (1997) on tutkinut pääasiassa *Annan*, *Eevan* ja *Me Naisten* haastatteluja, joissa 350 haastateltua kertoo aviosuhteistaan.

Lassila-Merisalo (2009) on väitellyt suomenkielisestä kaunokirjallisesta journalismista eli faktaan perustuvan materiaalin esittämisestä fiktion tyyliin. Siivosen (2007) väitös käsittelee henkilökuva genrenä, erityisesti henkilökuvien aiheita, kertomisen tapoja ja sukupuolta. Railo (2011) on väitellyt *Annan* henkilökuvista ja tarkastellut niiden tapaa käsitellä sukupuolien politiikkaan osallistumisen mahdollisuuksia sekä siinä tapahtunutta suomalaisen poliittisen julkisuuden muutosta.

1.2 Aineisto

Tutkimusaineistoni koostuu yhdeksästä henkilöjutusta, jotka on julkaistu yhdeksässä vuosina 2006–2007 ilmestyneessä suomenkielisessä kaupallisessa naistenlehdessä. Olen valinnut kyseisinä vuosina ilmestyneet naistenlehdet siksi, että niistä on mahdollisuus selvittää nykyaikaisen naistenlehden henkilöjutun retorista rakennetta. Tutkimusaineistoon kuuluu yksi henkilöjuttu seuraavista naistenlehdistä: *Anna*, *Eeva*, *Me Naiset*, *Kodin Kuvalehti*, *Sara*, *Olivia*, *Gloria*, *Trendi* ja *Jade*. Kaikki edellä mainitut lehdet ovat kaupallisia naistenlehtiä, jotka ovat pääasiassa naisille suunnattuja julkaisuja. Toimitettujen juttujen lisäksi niissä julkaistaan mainoksia, koska naistenlehdet myös markkinoivat kulutustuotteita naisille (ks. Siivonen 2007: 69). Mainosten lisäksi kaupallisuus näkyy tutkimusaineistossani siten, että joissakin tutkimusaineistoni henkilöjutuissa on mainittu, mistä haastateltavan vaatteet on hankittu.

Yleensä henkilöjuttuja on määrällisesti julkaistu tutkimusaineistoni naistenlehdissä marraskuussa 2006–lokakuussa 2007 seuraavasti (suluissa naistenlehden koko sivumäärä): *Kodin Kuvalehti* 27 (138), *Anna* 10 (106), *Me Naiset* 15 (98), *Gloria* 9 (186), *Olivia* 14 (146), *Trendi* 16 (202), *Jade* 6 (122), *Eeva* 12 (114) ja *Sara* 14 (170). *Kodin Kuvalehdessä* henkilöjutut muodostavat pääosan lehden sisällöstä. Tutkimusaineistoni olen valinnut sillä perusteella, että henkilöjuttuun on haastateltu yhtä henkilöä, joka puhuu itsestään ja/tai omista kokemuksistaan. Haastateltavan statuksella ei ole tutkimusaineistossani merkitystä. Yleensä naistenlehtien henkilöjuttuihin haastatellut ovat julkisuuden henkilöitä: kuuluisa, julkinen ammatti on painava syy kirjoittaa henkilöstä laaja juttu naistenlehteen.

Tutkimusaineistossani henkilöjutun yhteyteen kuuluu aina kuva tai kuvia haastellusta. Kuva tai kuvat on sijoitettu henkilöjuttua edeltävälle sivulle tai sen yhteydessä oleville sivuille. Yleisintä tutkimusaineistossani on, että henkilöjutun yhteydessä on julkaistu kaksi isohkoa kuvaa haastatellusta, mutta muutamassa henkilöjutussa on myös pienempiä kuvia. Yleensä haastateltu esiintyy kuvissa yksin kasvokuvissa, mutta kolme henkilöjuttua muodostaa poikkeuksen: henkilöjutuissa numero 2 ja 9 haastatellut esiintyvät kuvissa myös muiden ihmisten kanssa. Nämä kuvat ovat haastateltua esittävää isoa pääkuvaa pienempiä. Henkilöjutussa numero 8 on julkaistu kuva myös haastateltavan käsistä.

Henkilöjutut ovat kirjoittaneet Henna Helne, Marja Lammi, Riina-Maria Metso, Sari Parkkonen, Sari Salonen, Liisa Talvitie, Hanna Tohtua, Vellamo Vehkakoski ja Pirkko Vekkele. Henkilöjuttuihin haastateltuja ovat seuraavat henkilöt: näyttelijä Outi Mäenpää, näyttelijä Diane Keaton, näyttelijä-käsikirjoittaja Vera Kiiskinen, laulaja Marion Rung, kansanedustaja Merikukka Forsius, näyttelijä Katariina Kaitue, muotivalokuvaaja Kira Gluschkoff, kalastaja-kirjailija Pentti Linkola ja muusikko Ulla Pirttijärvi-Länsman. Pituudeltaan henkilöjutut ovat keskimäärin 2,9 sivua. Enemmistö eli seitsemän henkilöjuttua sijoittuu lehtien alkuun, joskaan ei heti ensimmäisille sivuille. Kaksi tutkimusaineistoni henkilöjutuista oli julkaistu naistenlehden keskikohdassa.

1.3 Menetelmä

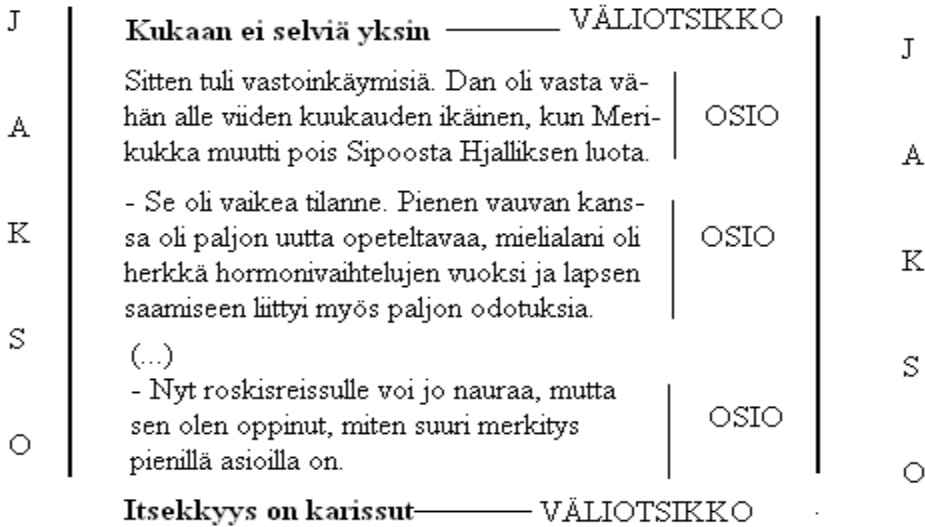
Sovellan tässä tutkimuksessani retoriikan eli puhetaidon teoriaa ja menetelmiä kirjoitettuun tekstiin. Puheessa päätetään ensin aihe ja sen jälkeen päätetään asioiden esittämisenjärjestys (Hellspång 1992: 86). Puhetaidon teoria sopii myös kirjoitettuun tekstiin, koska käytännön tekemisen järjestys on sama laadittaessa puhetta ja lehtijuttua: ennen tekstin lopullista järjestystä on oltava valmiina aihe ja sisältö. Puhetilanteessa puhuja ja kuulija ovat konkreettisesti läsnä samassa tilanteessa, lisäksi puhujalla on mahdollisuus vaikuttaa kuulijoihinsa persoonallaan. Kuitenkin myös kirjoitetussa tekstissä toimittaja voi olla vahvasti läsnä sekä tuoda esiin omaa persoonallisuuttaan ja kirjoittajan ääntään.

Kirjoitetun tekstin yleisönä voidaan pitää ketä tahansa; uuden retoriikan teorian mukaan yleisöä ovat kaikki ne, joihin puhuja haluaa vaikuttaa (Perelman 1996: 21).

Lisäksi kaikessa retoriikassa, sekä puhutussa että kirjoitetussa, joudutaan tekstin tuottamisprosessissa tekemään rakenteeseen liittyviä valintoja: mitä otetaan mukaan, mitä jätetään pois ja miten nämä valinnan tulokset järjestellään tekstin vastaanottajaa kiinnostavalla tavalla. Sekä puheessa että tekstissä yritetään vakuuttaa vastaanottaja kulloisenkin sanoman sisällöstä ja saada vastaanottaja kokemaan tunteita (ks. Aristoteles [1997]: 25). Retoriikkaan myös kytkeytyy tutkimustani ohjaava tarinallisuuden eli narratiivisuuden näkökulma: tarinaan kuuluvat rakenteellisesti alku, keskikohta ja loppu (ks. Heikkinen 2010: 142).

Retoriset dispositiot tekevät mahdolliseksi tutkia laajasti rakenteeltaan oletettavasti pirstoutunutta ja monimuotoista tekstilajia, naistenlehden henkilöjuttua. Hellspongin (1992: 86) retoriset dispositiot liittyvät puheen pitämisen suunnitteluun ja sen laatimiseen. Retoriset dispositiot tarkastelevat sitä, miten puheen sisältö järjestetään loogisen, kiinnostavan ja helposti ulkoa muistettavan puheen pitämiseksi (emt.). Dispositioperiaatteeksi kutsutaan sitä tapaa, jolla asiaa kuljetetaan tekstissä eteenpäin eli keinoa sitoa tekstin osat kokonaisuudeksi (emt. 87). Samassa puheessa voidaan yhdistellä eri dispositioperiaatteita (emt. 94) eli tekstiä voidaan sitoa kokonaisuudeksi eri dispositioilla.

Lähestymistapani naistenlehtien henkilöjuttuihin on synoptinen eli staattinen yleiskatsaus. Tarkastelen siis eri tekstikokonaisuuksien jakautumista osiin. (Ks. Shore & Mäntynen 2006: 35.) Tutkimukseni menetelmänä on tekstianalyysi. Analyysiyksikkö on naistenlehden henkilöjutun yksi jakso ja yksi osio. Jakson ja osion esitän kuviossa 1.

Kuvio 1. Jaksot ja osiot naistenlehden henkilöjutussa

Kuten kuviosta 1 huomataan, jakso on osiota pidempi tekstinkappale tutkimusaineistossani. Jakso koostuu osioista, jotka ovat jaksoa pienempiä tekstikappaleita. Jakson aloittaa ja sen päättää väliotsikko. Osiota saattaa edeltää väliotsikko ja jakson useamman osion jälkeen tulee väliotsikko. Jaottelen sekä jaksosten että osioiden sisällöt eri retorisiin dispositioihin niiden sisältöjen mukaan, jotka ilmenevät henkilöjutun sisällöstä. Sisällöllä tarkoitan kaikkea sitä, mitä tekstistä on luettavissa tai voi olla tekstistä johdettavissa (ks. Källgren 1979: 17). Henkilöjutuissa sisältöä ovat esimerkiksi ajan kuvaukset ja tapahtumatiedot (Siivonen 2007: 347).

Tarinallisuus liittyy tutkimukseeni naistenlehtien henkilöjutuista siten, että henkilöjutut on kirjoitettu sellaiseen tyyliin, että ne näyttäisivät kertovan päähenkilönsä elämästä. Tarinallisuutta on pidetty erityisenä keinona tarkastella elämänmuutoksia (Hänninen 1999: 95), joita naistenlehtien henkilöjutut enimmäkseen käsittelevät: avioeroa, sairastumista, rakastumista, vanhemmuuden alkamista sekä urakehitystä, jota voidaan kuvata joko suoraviivaisena etenemisenä kohti menestystä tai polveilevana oman uran ja paikan etsimisenä yhteiskunnassa.

Narratiivista tutkimusaineistoa voidaan tuottaa myös kerrontana, joka tarkoittaa muun muassa haastatteluja, joissa tutkittavat voivat itsenäisesti kertoa käsityksiään asioista (Polkinghorne 1995: 6–7). Tällaista aineistoa ei välttämättä ole alun perin edes tarkoitettu tutkimustarkoituksiin (emt.), kuten ei ole tutkimusaineistoonikaan eli naistenlehden henkilöjuttuja. Narratiivinen tutkimusaineisto on proosamuotoista joko suullista tai kirjallista kerrontaa, jolta voidaan edellyttää ehyttä juonellista kokonaisuutta: alkua, keskikohtaa ja loppua (emt.).

Teoreettisesti narratiivinen lähestymistapa voi tarkoittaa myös aineiston käsittelytapaa (Polkinghorne 1995: 6–7). Tämän tutkimusaineiston käsittelytapaa viitta Polkinghornen (emt. 6–8) ajatukseen narratiivien analyysistä, jolloin kertomukset luokitellaan tapaustyyppien avulla; tässä tapauksessa Hellspongin (1992) 13 retorisen disposition mukaan. Käytännössä tarinallisuuden tutkimus henkilöjutuista toteutuu tutkimuksessani siten, että lasken kuinka paljon retorisia dispositioita esiintyy henkilöjuttujen aluissa, keskikohdissa ja loppuissa. Tällä tavoin saan selville, missä kohdassa henkilöjutun rakennetta tapahtuu tietynlaisia asioita ja esitetään tietynlaisia sisältöjä. Henkilöjuttuun haastatellusta henkilöstä käytän päähenkilön käsitettä. Tutkimukseni tarkan menetelmän kuvaan luvussa 5.1.

2 HENKILÖJUTUT NAISTENLEHDISSÄ

Naistenlehdellä tarkoitetaan naisille tarkoitettua julkaisua, joka käsittelee naisia tyypillisesti kiinnostavia aiheita (Lahtinen 2005). Naistenlehdet ovat ”naisten yhteinen kosketuspinta maailmaan”, joista naiset voivat maailmanlaajuisesti lukea muiden naisten elämäntarinoja (Catani & Piha 2005: 27). Tyypillistä naistenlehdille on empaattinen asenne eli haastateltava esitetään inhimillisesti ja toimittaja pyrkii luomaan yhteyden haastateltavan ja lukijan välille. Samalla naistenlehdelle luodaan humaania imagoa. (Lassila-Merisalo 2009: 111.)

Henkilöjutuilla on naistenlehdissä vakiintunut asema. Tutkimusaineistoni naistenlehdissä kaikkiin henkilöjuttuihin haastatellut ovat julkisuuden henkilöitä, jotka esiintyvät eri rooleissa, esimerkiksi kuntoilijoina, vanhempina ja ruuanlaittajina. Muodoiltaan naistenlehtien henkilöjutut ovat erilaisia. Ainoa niitä yhdistävä tekijä on henkilöjutun yhteydessä julkaistu haastatellun kuva. Henkilöjutut voivat olla kysymys-vastaus-juttuja, jolloin toimittajan kysymykset ja haastateltavan vastaukset on kirjoitettu henkilöjuttuun näkyville. Lisäksi henkilöjutut naistenlehdissä voivat olla jonkun muun kuin toimittajan itsensä kirjoittamia pienimuotoisia omaelämäkertoja, jolloin toimitukselle jää editoijan rooli. Siivosen (2007: 17) mukaan henkilöjuttuun haastatellun ääni kuuluu olennaisesti henkilöjuttuun. *Olivian* ensisivuilla esitellään myös lehdentekijöitä henkilöjutun tyyliin eli kerrotaan heidän harrastuksistaan ja mieltymyksistään.

Tutkijoilla ei ole ollut yhtenäistä käsitystä naistenlehdessä tiedotusvälineenä (Töyry 2005: 61). Naistenlehdillä on yleensä kyseenalaistamaton matala status (Hermes 1995: 29). Naistenlehtiä arvostellaan siitä, että ne luovat vääränlaista eli viihteellistä ja kaupallista naiseutta (Töyry 2005: 39); arkipuheessa naistenlehtiä kritisoidaan ”kevyeksi hömpäksi” (Catani & Piha 2005: 27). Feministinen tutkimus on suhtautunut naistenlehtiin lähes yksinomaan kielteisesti (Töyry 2005: 38). Naistenlehtiä kohtaan osoitettu jopa halveksuva asenne johtuu niiden tavasta käsitellä naistenlehdille tyypillisiä ihmissuhdeaiheita. Tätä käsittelytapaa pidetään kehittymättömänä, epä-älyllisenä ja pinnallisena. (Jallinoja 1997: 13.) Töyryn (2005: 38) sekä Catanin ja Pihan (2005: 27) mukaan naistenlehtiin liittyvät kriittiset tutkimusasetelmat ja väitteet ovat usein kuitenkin perustelemattomia.

Myöskään kritiikki naistenlehtien kaupallisuudesta ei ole asianmukaista: vaikka naistenlehdet osallistuvat naisten kulutuskulttuurin luomiseen, voidaan markkinataloudessa mitä tahansa toimintaa tarkastella talouden näkökulmasta (Töyry 2005: 43–44).

2.1 Naistenlehdet aikakauslehtinä

Tämän tutkimuksen kohde, Suomessa ilmestyvä suomenkielinen naistenlehti, määritellään yleensä aikakauslehdeksi. Aikakauslehtiä on pidetty toissijaisena painettuna viestintävälineenä, vaikka aikakauslehdet muodostavat päivälehtien jälkeen toiseksi suurimman joukkoviestinnän alan (Kivikuru & Sassi 1994: 60). Aikakauslehtijournalismia on Pohjoismaissa myös tutkittu vähän verrattuna aikakauslehtien myyntilukuihin (Siivonen 2007: 65).

Naistenlehdillä on muiden aikakauslehtien joukosta helposti tunnistettava tyyli, joka vaikuttaa kaikkialla maailmassa samankaltaiselta (Rantanen 2007: 58). Naistenlehtiä luetaan yleensä epäjärjestelmällisesti. Tähän viittaa Hermes'n (ks. Hermes 1995) tutkimus, jossa selvitettiin 80 englantilaisen naisen naistenlehtien lukemisen syitä. Tutkimuksessa selvisi, että naistenlehtiä ei lueta sivujärjestyksessä alusta loppuun, vaan satunnaisesti ja juttuja silmäillen. Lisäksi naistenlehtien lukemisen todettiin lomittuvan arkisiin askareisiin ja juttuihin palattiin uudestaan. (emt. 32–33.)

Aihealueeltaan aikakauslehti on useita artikkeleita sisältävä julkaisu, joka ilmestyy säännöllisesti ja samannimisenä (Kuutti 2006: 9). Aikakauslehteä määrittää myös sen tilattavuus tai osoitteellinen jakelu, joka perustuu asiakas- tai jäsenyyssuhteeseen. Aikakauslehteä julkaistaan vähintään neljä kertaa vuodessa. (Kivikuru & Sassi 1994: 61.) Rakenteellisesti aikakauslehti muodostuu tekstistä ja kuvista (Rantanen 2007: 18). Sisällöllisesti aikakauslehti yhdistää tietoa ja tarinointia, asiaa ja viihdettä (Ruokanen 2010: 6, 23).

Tiedotusvälineenä aikakauslehti on hitaampi kuin sähköiset mediat. Aikakauslehdet eivät myöskään kilpaile uutisista kuten esimerkiksi sanomalehdet, vaan aikakauslehteen on tarkoitus perehtyä ajan kanssa. (Rantanen 2007: 68.)

Näin lukijalle annetaan mahdollisuus omiin oivalluksiin sekä perehtyä laajoihin ja syvällisiin kokonaisuuksiin. (Rantanen 2007: 68.) Koska päivittäinen uutistarjonta ei määrittele aikakauslehden sisältöä, on se sisältönsä suhteen uutislehteä riippumattomampi (emt. 23). Aikakauslehdille on tyypillistä myös aineiston ja yleisön pirstoutuneisuus. Tämä tarkoittaa, että erityyppiset aikakauslehdet yrittävät viihteellisillä aineistoillaan tyydyttää erilaisten ihmisten eri tarpeita. (Kivikuru & Sassi 1994: 60–61.) Kuitenkaan journalistisen aikakauslehden tehtävä ei ole myydä tiettyä palvelua tai tuotteita (Rantanen 2007: 21).

Naistenlehdet ovat naisille suunnattuja aikakauslehtiä sekä julkaisuja, joista jokainen erikseen tuotetaan jollekin tietylle naisryhmälle (Töyry 2005: 16, 57). Naistenlehdet voidaan erotella niiden yleisön perusteella naisten yleislehdiksi ja naisten erikoislehdiksi. Erikoislehtiä ovat esimerkiksi käsityö- tai muotilehdet. (emt. 24.) Kuitenkin Kivikuru ja Sassi (1994: 61) luokittelevat naistenlehdet, kuten tämän tutkimuksen lehdet *Annan*, *Eevan* ja *Me Naiset*, erikoislehtiin. Niiden sisältö ei kuitenkaan ole samalla tavoin erikoistunutta kuin esimerkiksi myös erikoislehtiin luokitellun *Suuren Käsityölehden*. Toisaalta Kivikuru ja Sassi (emt. 60) myöntävät, että erikoislehtien ja yleislehtien raja ei ole selvä. Laajalevikkiset erikoislehdet ovat harvoin erikoistuneita (emt.).

Tämän tutkimuksen naistenlehdet kuuluvat naisten kuluttajalehtien luokkaan, sillä niiden talous perustuu ilmoituksiin, tilauksiin ja irtonumeromyyntiin (Töyry 2005: 16). Naisten kuluttajalehdissä ilmoitus- ja journalistinen sisältö liittyvät toisiinsa (emt.), vaikka yleensä aikakauslehden sisältö ei ole pääasiallisesti vain mainontaa (Kivikuru & Sassi 1994: 61). Määrittelen tutkimusaineistoon kuuluvat naistenlehdet siten, että ne ovat naisille suunnattuja kaupallisia yleisaikakauslehtiä, jotka eivät ole minkään alan erityisjulkaisuja. Ne ilmestyvät säännöllisesti ja käsittelevät yleistajuisesti ja laajasti inhimillisiä ja nykyaikaisia ilmiöitä, joiden oletetaan kiinnostavan naisia. Tutkimukseeni kuuluvat naistenlehdet on suunnattu periaatteessa kenelle tahansa naiselle koulusivistyksestä, sosiaalisesta statuksesta tai muista persoonallisista taustatekijöistä riippumatta.

2.2 Naistenlehtien tavoite ja sisältö

Yksi naistenlehtien tavoitteista on luoda kestäviä lukijasuhteita, mihin ne pyrkivät erilaisilla teksteillä (Kivikuru & Sassi 1994: 60.) Yksi esimerkki naistenlehteen vakiintuneista teksteistä on tämän tutkimuksen aihe, naistenlehdessä julkaistu henkilöjuttu. Yleensä naistenlehden tilaamista määrittää tärkeyden sijaan kiinnostavuus (Töyry 2005: 99). Kiinnostavuus tarkoittaa naistenlehdessä sitä, että tekstissä ilmenevä ristiriita ratkaistaan lukijalle mielihyvää tuottavalla tavalla (emt.). Naistenlehdet muodostavat myös yhteisön, jossa jonkun toisen ongelmat voivat auttaa lukijaa selviytymään omista ongelmistaan (Catani & Piha 2005: 27). Naistenlehtijournalismia ohjaa vahvasti näkemys siitä, että nainen hyväksyisi itsensä (Malmberg 1991: 195). Naistenlehtiä on kuvattu myös keinoksi siirtää naisten kesken niin sanottua hiljaista tietoa sekä nostaa esiin naisen elämän ongelmia (Catani & Piha 2005: 27).

Naistenlehdissä käsitellään yleensä kauden muotia, kosmetiikkaa ja julkisuuden henkilöiden kuulumisia (Catani & Piha 2005: 27). Useimmissa kaupallisissa naistenlehdissä julkaistaan henkilöjuttujen lisäksi seuraavia tekstejä: pääkirjoitus, yleisönosastopalsta, ruokaohjeita, sisustus- ja muotijuttuja, asuntoesittelyjä, novelleja, reportaaseja, kilpailuja, elämän- ja terveydenhoito-ohjeita, taide- ja kulttuuripalstoja, horoskooppeja ja leikkimielisiä psykologisia testejä. Niissä on myös runsaasti mainoksia. Naistenlehtien kaupalliseen luonteeseen kuuluu, että henkilöjutun kuvan yhteydessä voidaan mainita haastatellun asujen ja kauneudenhoitotuotteiden merkit sekä ostopaikat. Poikkeuksellista verrattuna aineistoni muihin henkilöjuttuihin on kursivoitu huomautus erään henkilöjutun lopussa: ”Huomaa teatteritarjouksemme” (ks. Talvitie 2006: 76). Näin henkilöjuttuun suoraan yhdistyy myös kaupallisia tavoitteita.

Yleisesti naistenlehdissä esitellään samoja aiheita ja teemoja, jotka Aristoteles ([1997: 24–27]) luettelee ”hyvän ja edullisen periaatteiksi yleisesti”. Hyviä ovat yleisesti hyväksi määritellyt asiat, joita jokainen elollinen luonnostaan pitää hyvinä (emt. 24); naistenlehtien henkilöjutuissa tällaisiksi voidaan katsoa esimerkiksi sellaiset henkilöjutut, joiden pääasia on päähenkilön vakavasta sairaudesta selviäminen.

Aristoteleen ([1997: 25) mukaan välttämättömiä hyveitä ovatkin terveys ja kauneus, jotka saavat aikaan muita hyviä asioita, kuten nautintoa, johon kaikki elolliset luontaisesti pyrkivät. Myös miellyttävät ja kauniit asiat kuuluvat hyvän ja edullisen periaatteisiin (emt.); tällaisia voivat naistenlehden henkilöjuttujen aiheina olla esimerkiksi päähenkilön kodin, muun materian, kotiympäristön tai ulkonäön esittelyt ja kuvailut.

Itsestäänselvästi hyviä ovat Aristoteleen ([1997]: 25) mukaan onnellisuus, oikeudenmukaisuus, rohkeus, kohtuullisuus, anteliaisuus, sillä nämä kaikki ovat niin sanotusti ”sielun hyveitä”. Edellä mainitut luonteenpiirteet tekevät kohteensa sankarinomaisen, mitkä naistenlehtien henkilöjutuissa voivat näkyä esimerkiksi päähenkilön osallistumisena hyväntekeväisyyteen tai päätyminenä moraalisesti oikeina pidettyihin ratkaisuihin, kuten luonnonsuojeluun tai luonnonmukaiseen elämäntapaan. Naistenlehtien henkilöjutuissa kuvataan myös onnellisuuden tavoittelua tai sen tavoittamista, joka kuuluu Aristoteleen (emt.) mukaan itseisarvoisiin tavoittelemisen arvoisiin hyveisiin.

Rikkaus, kunnia ja maine ovat Aristoteleen ([1997: 25) mukaan myös hyveitä, koska niiden kautta syntyy arvostusta. Erityisen kiinnostavaa on se, että Aristoteles (emt.) toteaa elämisen olevan itseisarvoisesti arvostettua myös siinä tapauksessa, että ”elämästä ei seuraisi mitään muuta hyvää”. Kiinnostavaa tämä on siksi, että Aristoteleen (emt.) lausuma tulee samalla kuvanneeksi sekä koko naistenlehden henkilöjuttujen aiheiden kirjoa että syyn niiden kirjoittamiseen: naistenlehtien henkilöjutuissa voidaan periaatteessa kuvata mitä tahansa elämäneluetta, mikä laajemmin kertoo siitä, että elämä itsessään on kuvaamisen arvoista ja yleisesti arvostettavaa.

2.3 Uutisjournalismi ja henkilöjournalismi

Suomessa viestinnän tutkimus on painottunut uutistutkimukseen (Töyry 2005: 32). Myös journalistisia haastatteluja käsitellään tutkimuskirjallisuudessa enimmäkseen uutisen hankinnan näkökulmasta (ks. Okkonen 1974; Huovila 1996; Miettinen 1988).

Myös uutista laajemman, syvällisen jutun katsotaan palvelevan tiedonvälitystä, ja juttuaiheiden on tämän käsityksen mukaan puututtava yhteiskunnallisesti oleellisiin, yleisiin aiheisiin (Huovila 1996: 108, 147). Yksittäisten ihmisten asiat eivät Huovilan (emt. 7) mukaan ole tiedonvälitystä.

Asioiden henkilöinti journalismissa kuuluu tyypillisesti amerikkalaiseen joukkotiedotuskulttuuriin (Miettinen 1988: 54). Henkilöjuttua ei suomalaisessa lehdistössä käsittelevässä kirjallisuudessa ole paljoakaan käsitelty. Esimerkiksi Miettinen (emt. 74) ei mainitse henkilöjuttuja, kun hän luettelee lehdistön juttutyypit eli pääkirjoituksen, pakinat, reportaasit, taustajutut, uutiset, kolumnit, yleisönosastokirjoitukset ja kritiikit. Suomalainen joukkoviestintä korostaa tiedon levittämistä, koska sillä tavoin painotetaan tiedotusvälineen luotettavuutta (emt. 49). Tieto on moraalisesti latautunut käsite: se on jotakin myönteistä, hyödyllistä ja todellista, jonka lähettäjä kokee tarpeelliseksi välittää vastaanottajalle (Källgren 1979: 17).

Miettisen (1988: 49) mukaan lukijoita kiinnostaa tietoa enemmän elämykselliset lehtijutut, kuten sanomalehtien onnettomuusutiset Aristoteles ([1997: 144]) on todennut, että tarkkaavaisuus ja kiinnostus herätetään paitsi merkittävillä, yllättävillä ja miellyttävillä asioilla, myös itseen liittyvillä, läheisillä aiheilla. Toimittajalle ei riitä pelkkä uutiskriteerien tunnistaminen: joillekin lukijoille elämyksellinen human interest -juttu saattaa olla jopa merkityksellisempi kuin perinteinen, niin sanottu ”kova uutinen” (Suhola, Turunen & Varis 2005: 32–33). Myös niin sanottujen kovien uutisten, kuten talouden ja poliittisten päätösten, takana on aina ihmisiä ja heidän tekemiään päätöksiä. Journalismissa ihminen on muutenkin keskiössä: hyvä journalisti on ihmisystävällinen, tarkkailee ihmisiä ja heidän käytöstään sekä yrittää ymmärtää heitä. (Stenholm 1999: 11.)

Journalismin tehtäviä ovat tiedon välittämisen lisäksi viihdyttäminen, tarinointi ja maailman selittäminen lukijoille (Rantanen 2007: 21). Miettisen (1988: 229) mukaan tiedotusvälineiden olisi toimittava vastaanottajakeskeisesti: vaikka juttu olisi merkittävä ja hyvin kirjoitettu, sillä ei ole arvoa, jos se ei tavoita lukijaansa. Joukkoviestinnän tehtävä on myös auttaa lukijaa ymmärtämään elinympäristöään sekä tarjota ratkaisuja siinä ilmeneviin ongelmiin (Mattinen 2004b: 3).

Ruokanen (2010: 6) toteaa ”lehden peiliksi, joka kuvaa kulloistakin aikaa ja kasvot peilissä ovat aina ihmisen näköiset”.

Räty (1998: 137) asettaa vastakkain perinteisen uutisjournalismin objektiivisuuden sekä niin sanotun uuden journalismin, jossa jutut kirjoitetaan ihmisen näkökulmasta. Tämän tutkimuksen aihe, naistenlehtien henkilöjutut, kuuluu uuteen journalismiin. Uusi journalismi on asiajournalismia henkilön näkökulmasta ja antaa mahdollisuuden kannanottoihin ja elämykselliseen kirjoittamiseen. Lisäksi uuden journalismin vaatimuksiin kuuluu, että se on tiedollista ja taiteellisesti korkeatasoista. Niin sanottua vanhaa journalismia arvostellaan kyvyttömyydestä tarkastella yhteiskuntaa ja sen vallanpitäjien toimintaa kansalaisten näkökulmasta. Henkilökuvan yksityisyyden kautta kuka tahansa voi ymmärtää yhteiskunnallisia muutoksia. (emt. 137–138.)

Lassila-Merisalo (2009: 105, 16, 12) nostaa esiin myös kaunokirjallisen journalismin tyylin suomalaisissa aikakauslehdissä, sanomalehtien viikonloppuliitteissä ja henkilöjutuissa. Kaunokirjalliselle journalismille on tyypillistä, että siinä kertoja voi olla näkyvä, mikä ei ole tyypillistä uutiskirjoittamisessa (emt. 35). Lassila-Merisalo (emt. 179) toteaaakin, että asia- ja viihdejournalismin ero ei ole ollut kaunokirjallisen journalismin kirjoittajille koskaan oleellista.

2.3.1 Henkilöjuttu, henkilöhaastattelu ja henkilökuva

Journalistisesta henkilöjutusta käytetään eri tutkimuksissa eri käsitteitä. Siivonen (2007) viittaa henkilöprofiilin käsitteeseen, Mattinen (2004b) erottaa henkilökuvat henkilöhaastatteluista. Lassila-Merisalo (2009: 106) on tutkinut *Helsingin Sanomien Kuukausiliitteen*, *Imagen* ja *Cityn* henkilöjuttuja vuodelta 2004 nimenomaan henkilöjutun käsitteen kautta.

Kun lehtijuttuun haastatellaan henkilöä, tätä tekstilajia voidaan nimittää henkilöjutuksi, henkilöhaastatteluksi tai henkilökuvaksi. Henkilöjutut ovat human interest -juttuja, joissa näkökulma on inhimillisyydessä ja kokemuksellisuudessa ja joissa vedotaan lukijan tunteisiin (Kuutti 2006: 53).

Human interest -jutuissa välitetään haastateltavasta henkilöstä tietoja, vaikutelmia ja mielipiteitä, esimerkiksi henkilöjutuissa poliitikoista kuvaillaan luonnetta ja uran tärkeimpiä vaiheita. Poliitikko halutaan näyttää ihmisenä sekä kertoa hänen arvoistaan ja mielipiteistään. (Mattinen 2004a: 21–22, 48.) Henkilöjuttuja voidaan pitää myös feature-juttuina eli viihteellisinä kirjoituksina, jotka painottuvat yhden toimittajan näkökulmaan ja kokemuksiin (Kuutti 2006: 40).

Henkilöjuttu kuuluu yleensä lehtijuttujen kunnioitus- ja kohteliaisuusgenreen (Siivonen 2007: 15, 353). Siivosen (emt.) tutkimissa aamu- ja viikkolehtien henkilöjutuissa haastateltava välttää esittämästä kielteisiä kommentteja. Aristoteleen ([1997]: 16) retoriikan luokittelussa henkilöjuttu voidaan sijoittaa epideiktiseksi puheeksi, joka keskittyy nykyhetken ylistykseen tai moitteeseen. Ylistävien tai moittivien tekstien päämäärä on kohteen luokittelu kunnialliseksi tai häpeälliseksi (emt. 17). Epideiktisissä puheissa vastaanottaja pyritään saamaan vakuuttuneeksi, että ylistyspuhe jollain tavoin koskee myös häntä itseään (emt. 145). Henkilöjutut voidaan luokitella epideiktiseksi puheeksi, koska niiden keskeisiä tavoitteita on antaa lukijalle keino tarkastella omaa elämäntilannettaan. Lukijat voivat mieltää henkilöjuttujen tekstit myös heitä koskeviksi neuvoiksi (Siivonen 2007: 354). Lukija voi samaistua henkilöjutun haastateltavaan: jos jutun päähenkilö selviytyi, voi lukijallakin olla mahdollisuuksia (Malmberg 1991: 195).

Siivosen (2007: 354) mukaan henkilöjuttu voi olla moniulotteinen kertomus päähenkilöstä, listaus hänen ansioistaan tai asiateksti. Henkilöjuttu rakentuu usein ristiriidalle tai vastakohtille. Se käsittelee usein yksilön historiaa, nykyisyyttä ja tulevaisuutta sekä yksityis- että työelämässä. (Räty 1998: 140–141.) Henkilöjuttuihin valitaan yleensä haastateltaviksi persoonallisuudeltaan kiinnostaviksi tulkittuja julkisuuden henkilöitä (Suhola ym. 2005: 67); haastateltavien todellinen persoonallisuus koetaankin vetävämmäksi kuin hänen roolihahmonsa teatterissa tai valkokankaalla (Siivonen 2007: 70). Lisäksi on oleellista, että lukijat kokevat haastateltavan puhumat asiat tärkeiksi (Lundberg 1992: 128–129). Henkilöjuttu on ajankohtainen julkaisuhetkellään tai lähitulevaisuudessa (Räty 1998: 138). Henkilöjutussa pyritään esittelemään yhteiskunnan ihanteellisina pitämät persoonallisuudet ja elämäntavat (Siivonen 2007: 16).

Henkilöhaastattelu ja henkilökuva eroavat toisistaan (Räty 1998: 138). Henkilöhaastattelu on Miettisen (1988: 156, 107) mukaan esitystyyppi, joka keskittyy toimittajan ja haastateltavan dialogiin ja jossa korostuvat haastateltavan mielipiteet sekä toimittajan omat vaikutelmat. Henkilöhaastattelussa haastattelutapahtuma itsessään on pääasia (Rosell 2005: 155). Henkilökuvat kertovat myös poliitikkojen mielipiteistä ja persoonallisuudesta. Tyyliltään henkilökuvat voivat olla huvittavia tai jännittäviä, jotta ne viihdyttäisivät ja kiinnostaisivat lukijaa. Lisäksi yksityiskohtien oletetaan tuottavan lukijalle mielihyvää. (Ks. Mattinen 2004b: 13.) Suhola ym. (2005: 73) korostaa henkilökuvan eli profiilin rajattua, novellimaista näkökulmaa.

Henkilökuvan tarkoitus ei ole välittää tietoa, vaan antaa mahdollisimman monimuotoinen kuva haastatellusta henkilöstä (Räty 1998: 138). Eri henkilökuvista on erotettavissa kappaleita tai kokonaisia juttuja, jotka ovat enemmän värittyneitä kuin muut henkilökuvat eli niin sanottuja tyylihelmiä (Siivonen 2007: 345–346). Niille on tyypillistä leimautua joko kerrontateknisesti tai sisällöllisesti. Kerrontateknistä otetta henkilöjutussa ilmentää esimerkiksi faktaruutu. Sisällöllistä painotusta on esimerkiksi se, että journalisti saa haastattelemansa henkilön avautumaan elämänsä tapahtumista. (Emt. 346.)

2.3.2 Henkilöjuttujen sisältö ja tavoite

Yleisesti henkilöjutussa tulisi olla anekdootteja ja elämyksellistä kuvailua (Lundberg 1992: 122). Henkilöjuttua varten hankitaan tietoa kirjallisista lähteistä tai haastateltavan lähipiiriltä. Vaikuttajapersoonista voidaan kysyä mielipiteitä myös heidän vastustajiltaan, jolloin henkilökuvasta ei muodostu yksioikoisen myönteistä. Liian siloteltu kuva päähenkilöstä ei kuulu tekstilajin tyyliin. (Rosell 2005: 158.) Hän saattaa esittää tapahtuneista asioista subjektiivisen näkemyksensä tai esimerkiksi salata, liioitella tai vähätellä tekojaan (Kotilainen 2003: 145). Lisäksi päähenkilö voi kaunistella tekemisiään tai muunnella sanomisiaan haastattelua jännittäessään (Lassila-Merisalo 2009: 25–26). Henkilöjutuissa yleensä esitellään päähenkilöstä piirteet, joita yhteiskunnassa pidetään hyväksytyinä (Siivonen 2007: 16). Tämä todentuu myös tutkimusaineistossani, jonka henkilöjutuissa yksikään päähenkilö ei kriisistä puhuessaan kiistä selviytymistään.

Myös uutinen voidaan henkilöidä, kun uutinen ja henkilö liittyvät toisiinsa, ja henkilöllä on uutiseen liittyvä oleellinen vastuu (Huovila 1996: 19). Yleisö lukee mielellään haastatellun henkilökohtaisia näkemyksiä, joilla myös voidaan perustella yleensä henkilöjutun kirjoittamista yleensä (Warren 1947 [1923]: 104). Huovilan (1996: 19) mukaan uutinen kuitenkin henkilöityessään yksinkertaistuu liikaa, jos uutiseen liittyvät taustavaikuttajat ja päätöksen vastuu jäävät epäselviksi.

Henkilöjutulla on eri merkitys lukijalle, haastateltavalle ja journalistille. Lukijalle henkilöjuttu on välähdys henkilöstä, joka useimmiten esiintyy julkisuudessa uutisen päähenkilönä. Haastateltavalle henkilöjuttu on mahdollisuus luoda omaehtoinen julkisuuskuva persoonallisuudestaan. (Siivonen 2007: 352.) Journalistille henkilöjuttu antaa mahdollisuuden tehdä julkisivu työtä lähteidensä ja yleensä uutistoimittajien kanssa, joten henkilöjutulla on toimittajalle myös kohteliaisuus- ja pr-tehtävä (emt. 352–353).

2.4 Journalistinen henkilöhaastattelu

Haastattelun tarkoituksena on hankkia ajankohtaista ja mahdollisimman totuudenmukaista tietoa (Huovila 1996: 57). Haastattelulla toimittaja kerää haastateltavaltaan myös tulkintoja ja mielipiteitä (Miettinen 1988: 106) tai sen aikana käsitellään jotakin ongelmaa, esimerkiksi aviokriisiä (Lundberg 1992: 129). Henkilökohtaisen elämän ongelmat ovatkin nykyisin naistenlehtien henkilöjuttujen tyypillisintä sisältöä. Haastattelulla toimittaja myös tekee haastateltavasta päätelmiä sekä aistii ilmapiiriä (Suhola ym. 2005: 71–72). Kuitenkin ihminen itsessään eli henkilönä riittää syyksi henkilöjutun kirjoittamiseen (Räty 1998: 138).

Tiedonhankintakeinona journalistinen haastattelu on saanut liian vähän huomiota (Miettinen 1988: 231). Haastattelua ei ole juurikaan tutkittu eikä toimittajia kouluteta haastattelemiseen (emt.). Kuitenkin henkilöjuttuun tiedot hankitaan ensisijaisesti haastattelemalla (Huovila 1996: 57). Haastattelu myös on toimittajan keskeisin työväline ja tiedonhankintakeino (Miettinen 1988: 106). Haastattelu on kahden henkilön välinen tilanne, jota johtaa toimittaja ja jossa toimittajan ainoa päämäärä on tiedonhankinta haastateltavaltaan (Okkonen 1974: 181).

Rosell (2005: 159) määrittelee haastattelun siten, että se on vähintään kahden henkilön, toimittajan ja haastateltavan henkilön, välinen tapaaminen, jossa toinen kysyy ja toinen vastaa. Haastattelussa tallennetaan Warrenin (1947 [1923]: 105) mukaan tarkasti yksityinen keskustelu.

Haastattelun aikana toimittaja esittää kysymykset niin sanottuina avoimina kysymyksinä, jotta toimittaja ei ohjaisi haastateltavan vastauksia (Huovila 1996: 56). Kun lehtijuttua kirjoitetaan, haastattelutilanteen dialogia on kuitenkin suositeltavaa käyttää tekstin rakenteessa. Dialogi katkaisee artikkelin, tekee sen helppolukuiseksi eikä keskustelu vaikuta monotoniselta. (Warren 1947 [1923]: 105.) Henkilön haastattelemine ei ole kuitenkaan vain vastausten muistiinmerkitsemistä, vaan koko haastattelutilanteen havainnoimista (Kotilainen 2003: 145). Henkilöjutuissa kuvailu on keskeistä. Miettisen (1988: 155) mukaan kuvailulla tarkoitetaan esimerkiksi jutun kohteen, ympäristön, tunnelman, läsnäolijoiden, tapahtuman tai tapahtuman syyn kuvailua. Kuvailu voi olla myös toimittajan tai jonkin toisen henkilön tekemiä havaintoja tai kokemuksia (emt.).

Toimittajalle on tärkeää kyetä havainnoimaan haastattelutilannetta ja -ympäristöä (Miettinen 1988: 127; Rosell 2005: 158; Huovila 1996: 56). Ympäristön kuvauksella pyritään läsnäolon tunnelmaan, mutta se pitäisi tehdä lyhyesti (Lundberg 1992: 132). Warren (1947 [1923]: 104) mainitsee jutun kannalta välttämättömän "paikallisen värin" silloin, kun jutun alkuun luodaan ilmapiirin vaikutelmaa. Vaikka ympäristö ei olisikaan lehtijutun varsinaisen aihe, sen kuvailu tekstissä helpottaa asian hahmottamista (Okkonen 1974: 180).

Ihmisistä ja ilmapiiristä toimittaja havainnoi esimerkiksi äänenpainoja, käytöstä sekä henkilön liikettä ja eleitä (Okkonen 1974: 180). Miettinen (1988: 127) luettelee yksityiskohtaisesti haastateltavaan liittyviä fysiologisia seikkoja, joita toimittajan olisi haastattelutilanteessa huomioitava, kuten haastateltavan änkytys ja punastuminen. Käytöksestä ovat olennaisia haastateltavan spontaanisuus sekä lausuntojen sijoittuminen haastattelutilanteen alkuun tai loppuun, asiasisältöjen ristiriitaisuus tai epäsovinnaisuus, haastateltavan asenteet sekä asiat, jotka haastateltava jättää sanomatta (emt.). Lisäksi voidaan juttuun kirjoittaa huomiot siitä, mitä haastateltava tekee haastatteluhetkellä (Warren 1947 [1923]: 104).

Haastattelutilanteen ympäristön lisäksi toimittajan tulisi havainnoida myös siinä haastattelun aikana tapahtuvia muutoksia sekä haastateltavan henkilön ulkoisia piirteitä eli pukeutumista, käyttäytymistä ja puhetapaa (Lundberg 1992: 128). Juttuun kirjataan ulkonäköä tarkimmin kuvaavat piirteet eli ne, jotka ovat merkityksellisiä haastateltavan persoonalle (Räty 1998: 147). Lisäksi toimittajan on oltava herkkä haastateltavan reaktioille siitä, mistä hän on erityisen halukas tai haluton puhumaan (Okkonen 1974: 186). Kyky huomioda haastateltavan mielenliikkeitä on erityisen tärkeää henkilöjuttuja tehtäessä (emt.; Huovila 1996: 56).

3 GENRE JA RETORIikka

Journalismilla tarkoitetaan tekstejä ja niitä järjestelmiä, joilla tekstejä vastaanotetaan. Näillä teksteillä on vakiintuneet säännöt ja niitä tuotetaan tiettyjen mallien mukaan. (Ridell 1994: 137.) Käsitellen tässä tutkimuksessa yhtä lehtijournalismin tekstilajia, naistenlehtien henkilöjuttua. Henkilöjutut vaikuttavat viihteellisiltä ja vapaamuotoisilta, ja ne ovatkin tunnistettavissa omaksi journalistiseksi tekstilajikseen eli genreksi (ks. Kuutti & Puro 1998: 64). Yksi tekstilajin tunnistamisen kriteereistä on tekstin rakenne (Koskela 2007; Mäntynen 2006: 42); esimerkiksi väitösuutisten rakenteesta on huomattu, että ne alkavat yleensä anekdootilla tutkijan elämästä, tilannekuvauksella tai kuvauksella tutkijan ulkonäöstä (Siivonen 2007: 70). Rakenne on paitsi tekstin järjestelyä, myös osa tekstin tyyliä (Cassirer 1972: 21).

3.1 Genren määrittely ja lähikäsitteet

Tekstilajia kutsutaan myös genreksi (Shore & Mäntynen 2006: 9). Käytän tässä tutkimuksessa tekstilajin ja genren käsitteitä tasavertaisina. Genre tarkoittaa tekstejä, joilla on yhteisiä ominaispiirteitä (Ridell 1994: 139). Laajoja tekstikokonaisuuksia ja -lajeja voidaan jakaa myös yksityiskohtaisimmiksi tekstilajeiksi (Fludernik 2000: 275). Journalismissa tarkempi jako voidaan tehdä esimerkiksi erottelemalla yleensä lehtijutut edelleen yksityiskohtaisemmiksi tekstilajeiksi kuten uutisiksi, reportaaseiksi, henkilöjutuiksi ja kritiikeiksi.

Tiedotusopillisessa tutkimuksessa genre on liitetty television viihdeohjelmiin ja journalistisiin ohjelmatyyppeihin (Ridell 1994: 137). Eggins (1994: 26) luokittelee esimerkiksi lehtireportaasit populääriin kirjoittamisen genreen. Muutoin lehtijournalismissa genrellä on ollut vähän merkitystä (Ridell 1994: 137; Kotilainen 2003: 112). Genren käsitteen sovittamiseen esimerkiksi naistenlehtien tyyppisiin populistisiin julkaisuihin on suhtauduttu varauksellisesti (ks. Ridell 1994).

Journalistisia tekstejä on myös vaikea erottaa toisistaan, sillä tekstilajeina ne poikkeavat toisistaan jo yhdessä lehdessä (Lassila-Merisalo 2009: 68).

Yleensä lehtijuttu on asiattyinen, mutta journalismissa tekstien tyyli voi kuitenkin vaihdella samassakin lehtijutussa, esimerkiksi pääkirjoitus saattaa sisältää asiattyilin lisäksi satiirista tyyliä (Kotilainen 2003: 113). Puhdasta asiatekstiä ei Kotilaisen (emt. 112) mukaan ole olemassa, sillä toimittaja joutuu aina lehtijuttua kirjoittaessaan tiivistämään ja muokkaamaan todellisuutta. Henkilöjutut ovat yksi esimerkki siitä, miten joukkoviestinnän lajityyppien erot eivät välttämättä ole selkeitä. Esimerkiksi henkilöjutuissa käytetään viihteen keinoja myönteisen tunne-elämyksen luomiseksi, kuten kirjoittamalla henkilöjuttu tarinaksi. (Mattinen 2004b: 14.)¹

Kun tietty teksti on nimetty tiettyyn tekstilajiin kuuluvaksi, aletaan tätä tekstiä myös lukea tietyllä tavalla. Pääkirjoitusta luetaan lehden virallisena mielipiteenä ja uutista luotettavana tietona. Odotukset kunkin tekstilajin tekstille, kuten romaanille, hallitusohjelmalle ja pöytäkirjalle, ovat erilaiset. (Heikkinen & Hurme 2008: 85.) Vaikka genren elementit muuttuisivat, ovat ne kuitenkin tunnistettavia: esimerkiksi ruokaresepti, uutinen, kolumni tai pääkirjoitus on omissa tekstilajeissaan keskenään suhteellisen samankaltaisia tekstejä (Solin 2006: 75, 78).

Tekstilajin määräävimmit piirteet tunnistetaan yleensä yleisen kulttuurisen tietämyksen perustella (Ridell 1994: 139). Vakiintuneet tekstilajit ovat myös visuaalisesti tunnistettavia (Solin 2006: 75), esimerkiksi tämän tutkimuksen henkilöjuttujen yhteydessä on jokaisesta haastatellusta julkaistu kuva. Jokainen genre on samanaikaisesti sekä itsenäinen että yhtenäinen, ja tätä yhtenäisyyttä pyritään yleensä vaalimaan ammatillisissa käytännöissä (Bhatia 2004: 112). Tietyn genren tunnistavat sekä ammattilaiset eli tekstien kirjoittajat että tekstilajien vastaanottajat eli niiden lukijat (Kuutti & Puro 1998: 64).

Vaikka genret ovat hyvin konservatiivisia ja standardoituja kielellisiä muotoja, ovat ne käytännössä usein epäselviä. Tämä liittyy siihen, että kielenkäyttöä tutkittaessa on usein kyse myös ihmisen käytöksestä, jota ei voida täysin ennustaa (Bhatia 2004: 113). Kun genreä analysoidaan missä tahansa viitekehyksessä, siihen liittyvät olennaisesti myös yritys selittää ja huomioida maailman ristiriitaiset, dynaamiset ja ennustamattomat realiteetit.

¹ Mattisen (2004b: 14) käyttämä henkilökuva on tutkimuksessani korvattu henkilöjutun käsitteellä, sillä Mattiselle (emt.) henkilökuva merkitsee samaa kuin tässä tutkimuksessa käyttämäni henkilöjutun käsite.

Samaan tekstilajiin kuuluvat tekstit voivat erota toisistaan merkittävästi ja niissä voi esiintyä useita vaihtoehtoisia elementtejä. (Ventola 2006: 107.) Genrejä myös määrittää intertekstuaalisuus eli jatkuva muutos vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa (Solin 2006: 78).

Vaikka tietyn tekstilajin tekstit poikkeaisivat toisistaan kielellisesti, tunnistaa lukija niiden kuuluvan tiettyyn genreen jopa pienestä palasta tekstiä (Mauranen 2006: 214–215). Myös naistenlehtien henkilöjutut tunnistetaan yleensä kuuluviksi omaan genreensä, vaikka eri henkilöjuttuihin haastatellut ovat eri-ikäisiä ja toimivat eri viiteryhmissä. Tunnistettavuus johtuu siitä, että henkilöjuttuja yleensä yhdistää samankaltainen aihe: ihminen, joka puhuu henkilökohtaisista asioistaan.

3.2 Genren vakaus ja vaihtelu

Genret voivat olla joko vakaita, staattisia genrejä tai vapaita, luovempia genrejä (Bahtin 1986 [1953]: 809). Lundberg (1992: 109) mainitsee yksilöllisen tyylikoodiston, mikä journalistisessa kirjoittamisessa tarkoittaa vapautta päättää esimerkiksi lehtijutun rakenteesta. Journalistit pitävät tiettyjen sääntöjen mukaista uutiskirjoittamista ammattimaisuutena (Ruohomäki 2002: 317), ja toimittajan on työssään opittava esimerkiksi reportaasi- ja uutiskirjoittamisen erot (Solin 2006: 81). Mainosmaailmassa eri tekstien muuntelu on menestymisen elinehto, mutta esimerkiksi julkisyhteisöissä arvostetaan kirjoittamista genren konventioiden mukaisesti. Tämä tapa ylläpitää instituution vakautta, toiminnan ennustettavuutta, tekstien yksiselitteistä ymmärtämistä ja tuottamista. (emt. 79.)

Genren vakauteen vaikuttavat myös genren normit, jotka voivat liittyä esimerkiksi tekstin rakenteeseen (Solin 2006: 80). Mikäli teksti poikkeaa totutusta, voidaan sitä pitää joko epäonnistuneena genrensä edustajana tai se ajatellaan joksikin toiseksi tekstilajiksi (Mäntynen 2006: 42). Silloin kun tekstiin ei kohdistu hierarkkista sääntelyä, voivat tekstien sisällöt rakentua vapaasti, kuten sähköpostiviesteissä (Solin 2006: 80).

Kokeneet genren kirjoittajat voivat hylätä sen tyypillisyydet. Tästä syntyy vaikutelma, että genren yhtenäisyyttä ei olisikaan määritelty, joten genreen voi syntyä jännitettä sen yhtenäisyyden ja uusien muotojen välillä. (Bhatia 2004: 112.) Puhtaimmissakin tekstilajin edustajissa ilmenee kuitenkin vain osa tekstilajin määräävimmistä piirteistä (Ridell 1994: 139). Esimerkiksi uutisessa ja henkilöjutussa on samankaltaisia piirteitä siten, että henkilön ansioitumisesta voidaan uutisoida henkilöjuttuna.

3.3 Retoriikka tekstin valintojen periaatteena

Retoriikka tarkoittaa vakuuttavan aineksen erottamista asiayhteydestä (Aristoteles [1997]: 10). Niin sanotun aristotelisen periaatteen mukaan retoriikka määritellään opiksi vaikuttamisesta ja tämän opin analysoimisesta (Puro 2006: 10). Erityisesti antiikin ajan Ateenassa arvostettiin kykyä esittää sanottavansa kiinnostavasti ja vakuuttavasti (Knuuttila, Niiniluoto & Thesleff 1997: 5). Vakuuttaminen on eräänlaista todistamista, sillä mikä tahansa asia koetaan uskottavaksi parhaiten silloin, kun sen koetaan olevan todistettu (Aristoteles [1997]: 9). Yksi retoriikan tehtävistä onkin auttaa tekstin vastaanottajaa päätöksen tekemisessä (Perelman 1996: 60). Retoriikalla on merkitystä nimenomaan psykologisena tekniikkana: sillä pyritään vaikuttamaan yleisön tahtoon ja hankkimaan sen hyväksyntä (emt. 171).

Retoriikan historia on pääasiassa ollut käytännöllistä perehtymistä kuulijoiden vaikuttamiseen puhumisen kautta (Perelman 1996: 171). Niin sanotussa uudessa retoriikassa tutkitaan heterogeeniselle ihmisjoukolle suunnattuja esityksiä (emt. 11), jollaisena yleisönä naistenlehden lukijoitakin voidaan pitää. Uudessa retoriikassa yleisöpuhe myös on vain yksi retoriikan sovellusalue eikä yleisöpuhe siis edusta retoriikan varsinaista ydintä (Puro 2006: 109). Retoriikan taito ja tuntemus on hyödyllistä nykypäivänä erilaisissa puhetilanteissa, esimerkiksi tarkasteltaessa poliitikkojen lausuntoja mediassa (Kuisma 1998: 167).

Tutkimuksessani oppi vakuuttavasta puhetaidosta on siirretty kirjoitetun tekstin vaikuttavuuden tarkastelemiseen tekstin rakenteen tasolla. Yhteistä molemmille on, että sekä puheen että tekstin vastaanottaja on saatava kiinnostumaan ja vakuuttuneeksi käsiteltävästä asiasta.

Käsittelen siis Aristoteleen (ks. [1997]) tarkoittamaa puhetta ja tämän tutkimuksen aihetta eli naistenlehteen kirjoitettua henkilöjuttua samanlaatuisina tapahtumina: molemmat ovat viestintätilanteita, joissa yritetään vakuuttaa vastaanottaja sanoman sisällöstä.

Nykyaikana myös korostuu ajan, paikan ja tilan suhde retoriikkaan. Antiikin ajalla ja keskiajalla ihmiset harjoittivat retoriikkaa kohdatessaan toisensa. Nykyisin tällainen tilanelähtöisyys ja suora kontakti puhujan ja vastaanottajan välillä ei ole itsestäänselvyys; kirjapainotaito ja sähköinen tiedonvälitys tekevät puheiden tallentamisen ja levittämisen mahdolliseksi myös muulloin kuin itse esitystilanteessa. (Puro 2006: 11–12.) Nykyisin retoriikka on myös entistä selvemmin filosofien, yhteiskuntatieteilijöiden ja kulttuurintutkijoiden tutkimusaluetta, sillä retoriikan perusolemuksen ymmärtämiseksi on hahmotettava yhteiskunnan ja kulttuurin toimintaperiaatteita sekä rakenteita (emt. 14).

3.3.1 Aristoteleen retoriikan periaatteita

Retoriikan perusteoksena pidetään Aristoteleen *Retoriikkaa*, jolla on ollut pitkä historiallinen vaikutus (Kuisma 1998: 167). *Retoriikka* julkaistiin vuonna 345 eKr (McLeish 2000: 8) ja siinä tarkastellaan kuulijoiden vakuuttamisen edellytyksiä puhetilanteissa (Knuutila ym. 1997: 5). Teoksen olennaisin kysymys on, mikä on vaikuttamisen ydintä ja sille ominaisinta (Puro 2006: 31). Aristoteles, joka eli vuosina 384 eKr–322, uskoi ihmisen rajattomaan uteliaisuuteen ja mahdollisuuteen tutkia kaikkia asioita järjestelmällisesti (McLeish 2000: 9). Retoriikkaa hän vertasi logiikkaan; toisin sanoen, retoriikka ei ollut Aristoteleelle tunteisiin vetoamisen tekniikkaa, vaan systemaattinen järjestelmä, jossa sen eri alueet jäsennetään yhtenäiseksi kokonaisuudeksi (Puro 2006: 30).

Retoriikan keskeisiä tekijöitä ovat logos eli järkeen vetoaminen sekä totuuden puolustaminen. Toisin sanoen retoriikassa tulisi Aristoteleen mukaan vedota ihmisten kykyyn ymmärtää maailmaa rationaalisesti, analyyttisesti ja ymmärrykseen perustuen. (Puro 2006: 34.) Aristoteles myös osoitti, että retoriikalla on omat lainalaisuutensa, kuten esimerkiksi matematiikalla tai valtio-opilla.

Huomionarvoista kuitenkin on, että Aristoteles itse ei koskaan toiminut aktiivisesti reettorina eikä sitoutunut alan yleiseen toimintaan, vaikka onkin kirjoittanut retoriikasta laajan yleisesityksen. (Puro 2006: 30.)

Aristoteleen mukaan kaupunkivaltio oli kommunikaatioyhteisö, jossa oli kiinnostavaa tarkastella filosofisesti kommunikaation monipuolisuutta ja miten se onnistuu eri osa-alueilla, kuten tieteellisessä todistamisessa, poliittisessa puheessa ja taiteessa (Knuutila ym. 1997: 5). Retoriikka on Aristoteleen mukaan taito: kaikki osaavat väitellä ja esittää mielipiteitä, mutta jotkut ovat siinä toisia taitavampia (Puro 2006: 31). Retoriikan taito ei ole minkään alan erityistiedettä: ”retoriikka on asiana yleinen ja kaikkien ymmärrettävissä”. Edelleen kaikki ihmiset joutuvat tekemisiin retoriikan kanssa, sillä jokainen joutuu arvostelemaan, perustelemaan, puolustautumaan tai syyttämään. (Aristoteles [1997]: 7). Aristoteles jakaa retoriikan sisältöön ja muotoon (Puro 2006: 31). Muotoa ovat puhe- ja ilmaisutekniset keinot, sisältöä puheen jäsentyminen (emt.), jota siis tämä tutkimus tarkastelee naistenlehtien henkilöjuttujen osalta. Sisältöön liittyvät myös puheen selkeys ja ymmärrettävyys (emt.).

Retoriikka on Aristoteleen (Puro 2006: 10) mukaan kyky havaita kunkin asian yhteydessä vaikuttavin aines, eikä havaintoa voi tehdä minkään muun kuin retoriikan taidon avulla. Aristoteleen näkemys oli, että puhumisella yritetään vaikuttaa erityisesti sellaisissa tilanteissa, joissa päätöksenteko perustui uskomuksiin (Knuutila ym. 1997: 5). Puhe perustuu Aristoteleen [1997: 16] mukaan puhujaan, puheenaiheeseen ja puheen vastaanottajaan. Tutkimuksessani tarkoitan puheella naistenlehden henkilöjuttua, puhujalla sen toimittajaa ja vastaanottajalla henkilöjutun lukijaa.

Epideiktisessä eli ylistävässä puheessa, kuten naistenlehden henkilöjutussa, keskeisintä on keskittyä nykyhetkeen, vaikka se hetkittäin voi käsitellä myös mennyttä ja suuntautua tulevaisuuteen (ks. Aristoteles [1997: 16–17]). Ylistävän puheen päämäärä voi olla joko kunniallinen tai häpeällinen (emt. 17), tosin naistenlehtien henkilöjutuissa niiden sisältö painottuu päähenkilön esittelemiseen myönteisesti.

Puheella – eli tämän tutkimuksen mukaisella tekstillä – voidaan aikaansaada seuraavia vakuuttumisen syitä: ensinnäkin puhujan luonteeseen perustuvia, mikä henkilöjutussa tarkoittaa toimittajan luontaisia, persoonaan liittyviä kykyjä vaikuttaa lukijaansa; toiseksi kuulijan mielentilaan liittyviä tekijöitä, jollaiseksi voidaan ymmärtää naistenlehden lukutilanne, joka saattaa lomittua kotiaskareisiin ja muodostua siksi usein sirpaleiseksi, epäkeskittyneeksi tapahtumaksi. Mielentilaan voi liittyä myös vastaanottajan samankaltainen elämäntilanne henkilöjuttuun haastatellun kanssa, jolloin lukija on erityisen vastaanottavainen henkilöjutun keskeiselle sisällölle. Kolmanneksi vakuuttuminen voi liittyä itse puheeseen eli tutkimukseni tapauksessa naistenlehtien henkilöjuttuun jonkinasteisen osoittamisen kautta. Vakuuttuminen on tapahtunut, kun teksti herättää vastaanottajassaan tunteita. (Aristoteles [1997]: 17.)

3.3.2 Retoriikka ja rakenne

Yhtä ihmistä käsittelevän kertomuksen juoni ei voikaan koskaan olla yhtenäinen: yhdelle ihmiselle tapahtuu ja hän tekee niin monia asioita, että siitä on vaikeaa muodostaa kokonaisuutta (Aristoteles ([1986]: 29). Myöskään kielen rakenne ei ole yksiulotteinen, vaan erilaiset rakenteet ilmenevät kielessä päällekkäisinä (Firth 1968: 103, 200). Rakenne on olennainen osa kaikkia puhuttuja tai kirjoitettuja tekstinkäyttötilanteita. Tekstin rakenne tarkoittaa esimerkiksi otsikkoa ja kappalejakoja (Eggins 1994: 36–38). Teksti muodostuu yleensä eri elementeistä, jotka järjestäytyvät kokonaisuudeksi: kirja koostuu kappaleista, kappale luvuista, luku lauseista, ja lauseet sanoista (emt. 37).

Vaikka tekstilajien kokonaisrakenne vaihtelee eri teksteissä, on niistä löydettävissä tyypillisesti toistuvia jaksoja (Shore & Mäntynen 2006: 35); jokainen kielenkäytön genre etenee sille ominaiseen tapaan (Ventola 2006: 98). Tutkimuksessaan kahdestatoista *Dagens Nyheterissä* julkaistusta työpaikkailmoituksen rakenteesta Källgren (1979: 132) huomioi, että niissä asiat järjestyivät tietyn mallin mukaan. Järjestys olisi periaatteessa voinut olla mikä tahansa, koska ilmoitusten asioilla ei ollut viittaussuhteita (emt.). Työpaikkailmoituksiin oli kuitenkin muodostunut tarkoituksenmukainen asioiden esittämisjärjestys, joka luonnollisesti rakensi tekstin rajallisiin osiin (emt. 133).

Tekstiä käytännössä jäsenettäessä on yleensä päätettävä kolme asiaa: mistä osista teksti koostuu, miten osat seuraavat toisiaan ja miten ne sidotaan toisiinsa (Hellspong 1992: 86). Kielelliset rakenteet tekstin eri osissa kertovat, mitkä valinnat ovat kulloinkin mahdollisia ja millaisia rakenteita niissä yleensä käytetään (Ventola 2006: 103). Kunkin kielen alkuperäiset puhujat tunnistavat tekstistä sen erilaiset jaksot tai vaiheet (Eggins 1994: 36), esimerkiksi “olipa kerran” kertoo, että aloitus kuuluu satuun (Ventola 2006: 104). Tietyssä tekstilajissa tapahtuma etenee vaiheesta toiseen, kunnes se jollain tavoin päättyy (emt.). Johdonmukainen rakenne tukee tekstin ymmärtämistä varsinkin, jos teksti käsittelee laajoja näkökulmia ja monimutkaisia asioita (Huovila 1996: 106).

Aristoteles ([1997: 130]) luokittelee puheessa käytettävän kielen kahteen luokkaan, keskeytymättömään ja jaksotettuun. Aristoteleen (emt.) kielen käsitettä pidän verrannollisena naistenlehden henkilöjutun rakenteen käsitteeseen. Keskeytymättömällä kielellä Aristoteles (emt.) tarkoittaa, että kielessä ei ole päätöskohtia paitsi silloin, kun teksti loppuu. Tällainen kieli on Aristoteleen (emt.) mukaan epämiellyttävää, koska se on luonnotonta: ihminen haluaa luontaisesti tietää, milloin kielellinen tapahtuma selkeästi päättyy. Nykyaikaisessa tekstissä, kuten naistenlehden henkilöjutussa, keskeytymätön kieli tarkoittaisi käytännössä sitä, että juttuun ei olisi merkitty esimerkiksi väliotsikoita tai niitä seuraavia tämän tutkimuksen määritelmän mukaisia jaksoja.

Jaksotettu kieli jakaantuu periodeiksi. Se tarkoittaa tekstiä, josta helposti hahmottuvat alku ja loppu. (Aristoteles [1997]: 130.) Periodin käsite vastaa tutkimusaineistossani jakson käsitettä eli tekstiä ingressin jälkeen ja kahden väliotsikon välillä. Jaksotettua eli periodista kieltä Aristoteles (emt.) pitää miellyttävänä ja helppona: vastaanottaja uskoo ymmärtävänsä sitä ja tunnistavansa tekstin rajat eli sen alun ja lopun. Periodi voi jakaantua useampiin osiin tai olla yksinkertainen (Aristoteles [1997]: 130). Aristoteles (emt.) kutsuu tekstiä ilman periodia (eli tämän tutkimuksen määritelmän mukaisia jaksoja) yksinkertaiseksi tekstiksi. Periodien ja niiden osien (eli tämän tutkimuksen mukaisten osioiden) pitää olla tasapainossa keskenään, toisin sanoen ne eivät saa muodostua liian lyhyiksi tai pitkiksi, koska muuten kokonaisuus muistuttaa puhetta (ks. emt.). Toisaalta liian lyhyt periodi pakottaa vastaanottajan niin sanottuun äkkipysähdykseen (emt. 130–131).

Tekstin vastaanottajan on siis pystyttävä ennakoimaan tekstiä ja arvioimaan sen rajat eli hahmottamaan selkeästi tekstin loppu.

Aristoteleen [1997: 141] mukaan puheessa on kaksi osaa: aiheen esittely ja sen todistaminen. Naistenlehden henkilöjuttuihin tämä näkyy siten, että niiden aluissa yleensä esitellään aihe. Läpi koko tekstin toimittajan on todistettava lukijalleen kirjoittamansa henkilöjutun tarpeellisuus eli vakuutettava lukijat ja saatava heidät lukemaan juttu loppuun asti. Aristoteleen (emt. 142) mukaan useimmissa puheissa eli tämän tutkimuksen mukaisissa teksteissä ovat johdanto, esittely, vakuuttaminen ja loppusanat. Johdanto tarkoittaa aloitusta, jonka tärkein tehtävä on esitellä vastaanottajalle tekstin tarkoitus (emt. 144). Johdannoissa myös annetaan viitteitä tulevasta, jotta häivyttäisiin vastaanottajan mahdollista hämmennystä tai muuta asiaan liittyvää epämääräistä tunnelmaa (emt. 143). Johdantoa ei tarvita, jos aihe on selkeä eikä siihen liity tulkinnanvaraisuutta (emt. 144).

Johdanto on tyypillinen epideiktisissä eli ylityspuheissa (Aristoteles [1997]: 144), jollaisiksi naistenlehtien henkilöjututkin voidaan luokitella. Ylistyspuheiden suositeltava kaava on, että siinä ensin puhutaan halutusta aiheesta ja siirrytään sitten pääasiaan (emt.). Alussa voidaan siis puhua varsinaiseen aiheeseen kuulumattomista tekijöistä. Johdannossa voidaan ylistää tai moittia. Ylistyspuheiden johdannoissa voidaan myös kehottaa tai varoittaa. Kaikkia puheenosia yhdistää tavoite ylläpitää yleisön mielenkiintoa ja tarkkaavaisuutta läpi koko tekstin. Kiinnostus menetetään yleisemmin jossain muissa tekstin kohdissa kuin sen alussa, ja jotta yleisö pysyisi tarkkaavaisena läpi koko tekstin, on tekstiä elävöitettävä poikkeuksellisilla käännteillä tai huomautuksilla. (Aristoteles [1997]: 144.)

3.4 Lehtijuttu genrenä ja rakenteena

Lehtijutussa rakenne on uskottavuuden näkökulmasta merkittävä: rakenne voi antaa vaikutelman valmiista maailmanjärjestyksestä eli siitä, että asiat on maailmassa lopullisesti ratkaistu (Hazard 2006: 7). Yleensä lehtijutun rakenteeseen kuuluvat otsikko, ingressi eli johdanto, jutturunko, kuva tai kuvat sekä kuvateksti tai kuvatekstit (Miettinen 1988: 170; Kuutti & Puro 1998: 64).

Näistä osista tässä tutkimuksessa käsittelen jutturunkoa, jota kutsutaan myös leipätekstiksi (ks. Kotilainen 2003: 88).

Lehtijutuissa rakenne ja sisältö täydentävät toisiaan jutun toimittamisen prosessissa. Tämä tarkoittaa, että toimittaja päättää, mitä haastattelussa esiin tulleista asioista kirjoitetaan henkilöjuttuun ja missä järjestyksessä nämä asiat esitetään. Näin ollen rakenne on myös arvottamista: jutun rakenteesta päätettäessä päätetään myös siitä, mitä lehtijuttuun otetaan mukaan, mitä siitä jätetään pois ja missä järjestyksessä asiat esitetään. Jutun kirjoittamisessa 90 prosenttia on jutun rakenteen hahmottamista (Lundberg 1992: 48).

Lehtijournalismissa rakenne on kaava, jota toimittaja noudattaa juttunsa rakentamiseksi, mutta rakenne ei rajoita jutun kieltä ja sisältöä (Okkonen 1974: 212). Lehtijutun asianmukainen rakenne tarkoittaa tekstin loogista etenemistä eli asiat on ryhmitelty oikein ja ne esiintyvät asiallisessa järjestyksessä (emt. 268). Lundberg (1992: 48, 107) määrittelee lehtijutun rakenteen siten, että ”se on aineiston jäsentelyä lehtijutun ensimmäisen ja viimeisen sanan välillä sekä keino siirtää asiakokonaisuuksia paikasta toiseen”.

Jutun rakenteen suunnitteluun kuuluvat juttumateriaalin karsinta ja jäsentely eli materiaalin ryhmittely (Okkonen 1974: 212). Jutun jäsentely liittyy myös aineiston valintaan sekä näkökulmien painotukseen (Miettinen 1988: 145). Jutun jäsentelyssä on keskeistä tarkastella jutun eri aineiden arvoa sekä niiden suhteellisuutta (Okkonen 1974: 212; Miettinen 1988: 145). Suhteellisuus rakenteessa tarkoittaa tarkoitushakuisuuden välttämistä, toisin sanoen mitään näkökulmaa ei painoteta jotakin toista näkökulmaa enemmän (Miettinen 1988: 145–146; 154).

Lehtijutun kokonaisuudessa sen jokaisen osan on toimittava rakenteeltaan itsenäisesti (Kotilainen 2003: 79). Tämä johtuu siitä, että lukija on tottunut jäsentämään tekstin kappalejaon mukaan (Martinheimo 1989: 18). Lehtijutun rakenteella vaikutetaan myös jutun houkuttelevuuteen: yksittäinen kappale pitäisi päättää niin, että lukija haluaa lukea myös seuraavan kappaleen (emt. 107). Lisäksi rakenteella on merkitystä lehtijutun toimittamisen prosessissa: tekstin eri osien pitäisi olla itsenäisiä, jotta teksti voidaan sitä taitettaessa katkaista mistä tahansa kohdasta jutun loogisuuden kärsimättä (Kuutti & Puro 1998: 29).

Lehtijutun rakennetta ohjaavat seuraavat perusasiat: jutun perustelu, teeman esittely, näytöt ja todisteet, johtopäätökset, taustojen selvittäminen, yhteenveto ja ongelman ratkaisu tai opetus (Kuutti & Puro 1998: 49). Ennen lehtijutun kirjoittamista on päätettävä alku, keskikohta ja loppu (emt. 50). Lehtijutun rakenteessa tärkeimpiä asioita ovat ne, jotka parhaiten tehoavat lukijoihin: tehokkuus liittyy ihmisten tapoihin lukea lehtiä eli siihen mitä lehdestä huomioidaan ensimmäisenä (Kotilainen 2003: 78). Laajoissa lehtijutuissa korostuu myös jutun rakenteen luovuus (Miettinen 1988: 146). Uutisen perusrakenne on edetä tärkeimmästä vähemmän tärkeään asiaan (Lassila-Merisalo 2009: 75). Henkilöjutussa rakenne ei välttämättä kerro asioiden tärkeysjärjestyksestä, vaan rakenne ennemminkin luo henkilöjutulle sävyn, tunnelman ja tyylin (Lundberg 1992: 121). Henkilöjutun rakenteessa voivat myös yhdistyä jonkin tilanteen kuvaus sekä tämän tilanteen kokemuksellinen merkitys (Siivonen 2007: 348).

Sellainen lehtijuttu, jonka rakenne on epätäsmällinen, vaikuttaa epäselvältä ja epäjohdonmukaiselta (Lundberg 1992: 48). Jutun rakenteen selkeys palvelee myös jutun kiinnostavuutta: eri puolilla juttua pitäisi olla sitä lukemaan houkuttelevaa ainesta eli jutun pitäisi olla looginen, selkeästi hahmotettava ja havainnollinen (Miettinen 1988: 151, 156). Lehtijuttuja luetaan tekstin eri osia silmäillen ja kiinnostavaan kohtaan pysähtyen. Erilaisissa arjen tilanteissa lukeminen keskeytyy ja juttuun voidaan palata myöhemmin uudestaan. Selkeärakenteisesta jutusta hahmottuvat helposti ingressi eli jutun johdanto sekä varsinainen juttu, jossa vastataan ingressissä esitettyihin kysymyksiin ja oheisjutut. (Kotilainen 2003: 78.)

4 RETORISET JA NARRATIIVISET DISPOSITIOT

Tekstin muodostamisen prosessissa tavoitteena on, että teksti muodostaa yhteneväisen kokonaisuuden, jossa sen jokainen osa luontevasti johtaa seuraavaan osaan. Tällaista tekstin valmistelun vaihetta nimitetään retoriikassa dispositioksi. (Hellspong 1992: 86.) Dispositioperiaatteiksi kutsutaan sitä tapaa, jolla asiaa kuljetetaan tekstissä eteenpäin eli millä tavoin tekstin osat sidotaan toisiinsa loogiseksi kokonaisuudeksi, rakenteeksi (emt. 87).

Tutkimukseni käsittelee naistenlehden henkilöjutun rakennetta myös tarinan näkökulmasta. Hyvän lehtijutun ominaisuuksiin kuuluu tarinamaisuus, koska sillä saavutetaan tehokkaimmin lukijan mielenkiinto (Kotilainen 2003: 21). Naistenlehti on aikakauslehti, joka sallii pitkän kerrontatavan ja taustoittamisen. Silloin asioita voidaan käsitellä myös tarinan tyyliin. (Rantanen 2007: 23.) Tällaisessa narratiivisessa tutkimuksessa kiinnitetään yleensä huomiota siihen, miten yksilöt hahmottavat omaa elämäänsä tarinoiden kautta (Heikkinen 2010: 155). Elämäkokemuksia välitetään muille ihmisille kertomuksina, jolloin elämä, kokemus ja kertomus kytkeytyvät toisiinsa (Bruner 1987: 13). Tarinan esittämistapa vaikuttaa siihen, miten vastaanottaja ymmärtää kertomuksen ja miten hän suhtautuu siihen tunnetasolla (Andringen, van Horssen, Jacob & Tan 2001: 133).

4.1 Hellspongin retoriset dispositiot

Retorinen dispositio tarkoittaa tekstin loogista jakautumista erilaisiin dispositioihin. Disposition avulla siis selvitetään, millaisia sisältöjä tekstin rakenteen eri osissa ilmenee. Esimerkiksi alussa voi olla aika- ja tiladispositioita, jonka jälkeen tekstiin voivat liittyä muut dispositiot. (Hellspong 1992: 87.) Hellspong (emt. 88–94) jakaa dispositiot 15 luokkaan, jotka ovat seuraavat: suora aikadispositio, käänteinen aikadispositio, tiladispositio, tila- ja aikadispositio, syydispositio, johtopäätösdispositio, vertausdispositio, samankaltaisuusdispositio, vastakkaisuusdispositio, yleistävä dispositio, teemadispositio, additiivinen dispositio, emfaattinen dispositio, horisontaalinen dispositio ja vertikaalinen dispositio.

4.1.1 Suora aikadispositio, käänteinen aikadispositio, tiladispositio, tila- ja aikadispositio

Aikadispositiot viittaavat rakenteessa siihen mitä on aikaisemmin tapahtunut tai parhaillaan tapahtumassa. Etenemisjärjestys on kronologinen. Aikadispositiot ovat tyypillisiä kertomuksissa, raporteissa ja esittelyissä. Suorassa aikadispositiossa asia esitetään tapahtumajärjestyksessä. Käänteisessä aikadispositiossa teksti aloitetaan myöhäisemmästä ajanjaksosta ja palataan takaisin nykyaikaan. Tätä dispositiota voidaan käyttää nimenomaan retorista syistä, kun tapahtuneelle halutaan antaa kiinnostava näkökulma. Kokonaisuus kuuluu tiladispositioon, kun kyseessä ovat asiat tai paikat silloin, kun liikutaan paikasta toiseen. Tiladispositio voidaan yhdistää aikadispositioon, jolloin kuvataan siirtymistä. (Hellspång 1992: 88.)

4.1.2 Syydispositio ja johtopäätösdispositio

Syydispositiossa kuvaillaan tapahtumasarjaa, jossa yksi tapahtuma pohjautuu edelliselle. Keskeistä on tuoda esiin aiemmin tapahtuneen merkitys myöhemmin tapahtuneelle sekä asenteen korostaminen. Tällä tavalla osoitetaan eri olosuhteiden vaikutus toisiinsa. (Hellspång 1992: 90.)

Johtopäätösdispositio on verrannollinen syydispositioon kanssa. Myös johtopäätösdispositiossa tekstin rakenne jaetaan osiin ja ne sidotaan toisiinsa johtopäätöksiksi, mutta johtopäätösdispositio korostaa syydispositiota enemmän asioiden loogista kuin faktista yhteyttä sekä asioiden analyyttistä ja empiiristä luonnetta. Johtopäätösdispositioon avulla voidaan kysyä, mitä tapahtuneesta asiasta voidaan päätellä. (Hellspång 1992: 90–91.)

4.1.3 Vertausdispositio, samankaltaisuusdispositio ja vastakkaisuusdispositio

Vertausdispositio, samankaltaisuusdispositio ja vastakkaisuusdispositio liittyvät toisiinsa ja niiden kautta kuvaillaan toisiaan muistuttavia ominaisuuksia jonkin tilanteen, asian tai ihmisen kehityksessä. Vertausdispositiota käytetään myös silloin, kun tekstiin halutaan tuoda uutta tutun asian avulla. Vertausdispositiossa rakenteen eri osia vertaillaan keskenään tai niiden välille luodaan kontrasteja. (Hellspång 1992: 91–92.)

Samankaltaisuusdispositio liittyy vertausdispositioon sillä tavoin, että samankaltaisuusdispositiossa yleensä vastataan vertausdisposition kautta syntyneisiin kysymyksiin (Hellspong 1992: 92). Vertausdispositiossa kysytään mihin asiaa voidaan verrata ja tähän vastataan kysymyksellä, mitä tämä asia muistuttaa (emt.). Tällainen tilanne syntyy esimerkiksi silloin, kun kuvataan vertausdispositiolla sitä, miten nuori näyttelijä kohtaa elämässään haasteita. Tätä aletaan kuvata samankaltaisuusdispositiolla esimerkiksi siten, miten tämä haasteiden kohtaaminen liittyy näyttelijän ammatissaan kehittymiseen.

Edelleen asioiden tai olosuhteiden eroja esitellään vastakkaisuusdisposition kautta. Vastakkaisuusdispositio osoittaa asioiden tai tilanteiden poikkeamista toisistaan. Silloin edetään tietystä asiantilasta sellaiseen, joka osoittaa eroja näiden kahden tilanteen välillä. (Hellspong 1992: 92.) Tällöin henkilöjutussa voidaan käsitellä esimerkiksi päähenkilön onnellista parisuhdetta ja sen jälkeen aviokriisiään.

4.1.4 Teemadispositio, yleistävä dispositio, additiivinen dispositio ja emfaattinen dispositio

Teemadispositio on retorisen disposition lajeista laajin. Siinä käsitellään asioita yleisellä tasolla ja vaihdellaan näkökulmia samaan aiheeseen sisällä. Samaan aiheeseen tuodaan tekstissä alati lisääntyviä näkökulmia, jolloin voidaan liikkua pienemmästä suurempaan, esimerkiksi osista kokonaisuuteen. Yleistävässä dispositiossa johonkin henkilöjutun tapahtumaan lisätään näkökulmia ja pyritään täydentämään kuvausta. (Hellspong 1992: 92.)

Additiivisessa dispositiossa asiaa tai tilannetta kuvaillaan monesta eri näkökulmasta (Hellspong 1992: 93). Ventola (2006: 114) viittaa samaan asiaan genren vaihdolla eli kielenkäyttötilanteesta poikkeamisella. Emfaattisen disposition mukaan käsitellään ensin ne asiat, jotka ovat kiinnostavimpia tai tärkeimpiä ja vähiten tärkeinä tai kiinnostavina pidetyt asiat viimeisimpänä (Hellspong 1992: 93). Näin ollen emfaattinen dispositio muistuttaa uutistekstin tyypillistä rakentumista.

4.1.5 Horisontaalinen dispositio ja vertikaalinen dispositio

Horisontaalista dispositiota ja vertikaalista dispositiota kutsutaan yhteisellä termillä dispositioyhdistelmiksi. Horisontaalisessa dispositiossa jokaisella kappaleella on oma sisäinen logiikkansa ja teeman sisällä rakentuvat näkökulmat seuraavat aihetta vuorotellen. Horisontaalisessa dispositiossa aiheet seuraavat toisiaan samalla tasolla ja tekstin pääosat sidotaan eri tavoilla: ensin kuvataan tilaa, sitten aikaa ja viimeiseksi esitellään syy tapahtuneelle. (Hellspong 1992: 94.)

Teksti voi järjestyä myös vertikaalisen disposition mukaan eri tasoille joko suoraan tai epäsuorasti. Tekstin pääosat esiintyvät siinä tietyllä tavalla, esimerkiksi ajallisesti. Samalla ne koostuvat pienimmistä osista, jolloin samasta aiheesta osoitetaan eri näkökulmia; esimerkiksi näyttelijän kehitystä voidaan kuvailla yksityiskohtaisesti vaiheittain. Näiden vaiheiden yhteydessä kuvataan ammatillisen kehityksen yksityiskohtia, kuten äänenkäytön tai laulutaidon kehittymistä. (Ks. Hellspong 1992: 94.) Kaikissa kertomuksissa on havaittavissa jonkin verran vertikaalisen disposition piirteitä, lukuun ottamatta joitakin hyvin yksinkertaisia tekstejä (emt.).

4.2 Narratiivisuus ja narratologia

Hyvärinen (2007: 130) toteaa, että nykyihmiset elävät ”keskellä tarinatulvaa”, jossa toisen henkilön elämänkokemukseen voi samaistua tai sen voi kieltää. Hyvä tarina tuottaa lukijalleen mielihyvää (Hiltunen 1999: 13) ja kertomuksen rakenteella on yhteys tämän mielihyvän syntymiseen (emt. 15). Kyse on menestyskirjailijoille tapahtuvasta ilmiöstä: he oivaltavat menestyksen kaavan, kirjoittaa sen myös seuraavaan tarinaan ja lukijat ostavat uudestaan saman kirjailijan kirjan, koska odottavat jälleen voimakasta tunne-elämystä (emt. 13). Hyvän tarinan määritelmä onkin, että se herättää yleisön mielenkiinnon ja pitää sitä yllä tarinan loppuun asti (emt. 19). Mikään tarina ei saa kuitenkaan olla yksitoikkoinen, vaan siinä pitää olla myös yllätyksiä (emt. 23).

Aristoteles on ensimmäisenä maailmassa ymmärtänyt dramaturgian ja tunne-elämyksen yhteyden (Hiltunen 1999: 13). Ymmärrän Aristoteleen tarkoittaman dramaturgian ja lehti jutun rakenteen samankaltaisiksi asioiksi: tietynlaisella dramaturgialla antiikin tragedia tuotti katsojalleen tunne-elämyksen (ks. emt.), ja samanlaisella rakenteella eli sisällön järjestymisellä naistenlehden henkilöjuttu tuo lukijalleen elämyksiä arkeen.

Yleensä tarinan tutkimuksessa empiirinen aineisto on kertomusmuotoista. Lisäksi tarkastellaan kielellisistä kokonaisuutta sellaisena kuin se kertomuksessa ilmenee. Silloin kyseessä on valmis, kokonainen kerrontatapahtuma, jota tarkastellaan suhteessa kyseisen tekstin tekstitradiioon. (Hänninen 1999: 30–31.) Tässä tutkimuksessa valmis kerrontatapahtuma (emt.) tarkoittaa yhdeksän naistenlehden henkilöjuttua kutakin erikseen. Niistä jokaisesta tarkastelen niiden rakennetta eli henkilöjutun jaksoja ja osioita yksitellen (ks. kuvio 1). Nämä naistenlehtien henkilöjuttujen jaksot ja osiot siis muodostavat lopputuloksena narratiivisen kerrontatapahtuman kokonaisuuden, naistenlehden henkilöjutun.

Narratiivista tutkimusta on hyödynnetty yleensä ihmistieteissä, esimerkiksi tutkittaessa yksilöllisiä sairauskertomuksia (Hänninen 1999: 125). Yhtenäistä narratiivista metodologiaa ei ole kehittynyt eivätkä tutkijat ole yksimielisiä siitä, mitä narratiivilla tai narratiivisella tutkimuksella tarkoitetaan (emt. 126). Narratiivisuus-käsitteelle ei ole olemassa tarkkaa suomennosta; sekä Hänninen (emt. 19) että Heikkinen (2010: 142) käyttävät sen yhteydessä tarinallisuuden käsitettä. Huomionarvoista on, että Perelman (1996: 164) huomauttaa Aristoteleen tarkoittavan narraatiolla tosiseikkojen selittämistä eli narraatio ei tarkoittaisi tarinaa siinä mielessä, että asioita sepitettäisiin tosiseikoista irrallaan.

Tarinallinen tutkimus eli narratologia on yksi laadullisen tutkimuksen lähestymistavoista, jota on käytetty erityisesti kirjallisuudentutkimuksessa ja sosiolingvistiikassa (Hänninen 1999: 16). Tarinallisen tutkimusotteen laajentuminen eri tieteenaloille kertoo siitä, että tarinallisuuden avulla on mahdollista tarkastella ja ymmärtää ihmiselämän eri ilmenemismuotoja (emt. 19). Narratiivisuus tarkoittaa sitä, että tiedon välittäjänä ja muodostajana ovat tarinat.

Kun tarinaa käytetään kuvaamaan ihmiselämää, tätä tietoa voi käyttää suhteessa narratiivisuuteen kahdella tavalla: tutkimusmateriaalina voivat olla kertomukset, jollaisiksi naistenlehtien henkilöjutut ymmärretään tässä tutkimuksessa, tai tutkimus voi itse tuottaa kertomuksia. (Heikkinen 2010: 142.)

Narratologinen tutkimus ei ole yhtenäinen tutkimustapa, vaan sitä yhdistää ainoastaan tarinan käsite. Narratologiassa tutkitaan kertomusten rakenteita, lajityyppejä ja perinnettä. Ranskassa 1960-luvulla narratologia kehittyi nimenomaan kertomusten yleisen syvärakenteen ja kieliopin tarkasteluksi, jota tutkijoina keskeisesti edustavat Gérard Genette, Alain Greimas, Claude Levi-Strauss, Claude Bremond ja Zvetan Todorov. (Hänninen 1999: 16.) Narratiivisessa minäpsykologiassa keskitytään siihen, miten ihminen tulkitsee omia kokemuksiaan kulttuuristen tarinamallien avulla (emt.: 19). Tutkimissani henkilöjutuissa haastatellut henkilöt puhuvat elämäkokemuksistaan, jotka on kirjoitettu tarinan muotoon: niillä on alku, keskikohta ja loppu (ks. emt. 16).

4.3. Narratiiviset rakenteet

Yleensä kertomukset ovat tekstejä tapahtumista, jotka järjestyvät ajan mukaan (van Peer & Chatman 2001: 4). Kaikki kertomukset noudattavat samanlaista rakennetta (emt. 2). Tyypillisesti kertomukset alkavat tilanteen epätasapainosta, jota kertomuksen päähenkilöt yrittävät oikaista. Tästä tilanteesta edetään kertomuksen rakenteessa yleensä erilaisiin kriiseihin. (emt.) Narratiiviset tekstit sijoittuvat joko todelliseen tai kuvitteelliseen maailmaan (emt. 2). Narratiivinen teksti sisältää myös ei-narratiivisia osioita, kuten henkilöiden ajatuksia, kyseisen tekstin arviointia sekä suoria ei-narratiivisia piirteitä, kuten kuvailuja (Fludernik 2000: 274).

Lehtijuttua verrataan usein draamaan, jossa rungon muodostavat lähtökohta, ristiriita ja ristiriidan ratkaisu (Huovila 1996: 106). Fludernikin (2000: 282) mukaan kertomus voidaan kussakin tapauksessa määritellä kuuluvaksi viiteen tai seitsemään tekstilajiin. Koska kertomus on yleensä luonteeltaan laaja teksti, sitä voidaan pitää niin sanottuihin makrogenreihin kuuluvana.

Makrogenre on abstraktio, käsitteellisyys, jota ei ole olemassa sellaisenaan. Makrogenre toimii lähinnä kunkin tekstin perinteen pohjalta. Makrogenrejä tarkastellaan ihanteellisina luokkina, ja niiden avulla tekstejä järjestellään ryhmiksi tai kategorioiksi. (Fludernik 2000: 282.) Ryhmittelyn avulla tavoitellaan yhteistä nimittäjää teksteille, joita pidetään jonkin tekstilajin, kuten kertomusten, edustajina (emt. 281).

Narratiivinen teksti pyrkii yleistämään jonkin asian tai totuuden yhden inhimillisen kokemuksen kautta (Hänninen 1999: 20, 126–127). Tältä osin naistenlehden henkilöjuttua voidaan pitää narratiivisena tekstinä. Narratiivisessa tekstissä tarina itse on abstraktio, mutta sen merkitykset voidaan siirtää erilaisiin yhteyksiin (emt. 20). Nykyisin narratiivisessa tutkimuksessa tarkastellaan perspektiiviä eli näkökulmaa (van Peer & Chatman 2001: 2). Näkökulma tarkoittaa narratiivisia strategioita sekä niitä tehokeinoja, joita käytetään tiedon välittämiseksi tai kertomiseksi (Andringen ym. 2001: 134).

Naistenlehtien henkilöjuttujen narratiivisuus muistuttaa Hännisen (1999: 20) määritelmää kertomuksesta, jonka mukaan yhdessä kertomuksessa voi olla useita tarinoita ja yksi kertomus voidaan tulkita monella tavalla. Naistenlehtien henkilöjutuissa tarinallisuus toteutuu niiden rakenteessa: yhteen kertomukseen eli yhteen naistenlehden henkilöjuttuun mahtuu useita tarinoita. tarinat ilmenevät henkilöjuttujen jaksoissa ja osioissa (ks. kuvio 1), joissa vaihtelevat henkilöjuttujen aiheet eli tarinoiden sisällöt. Aiheiden eli tarinoiden sisällön vaihtelu voi ilmetä siten, että jaksoissa ja osioissa edetään esimerkiksi ympäristön kuvauksesta haastateltavan nykyiseen elämäntilanteeseen ja siitä edelleen haastattelupaikan tapahtumiin.

Alku, keskikohta ja loppu ovat tekstin yleisimmät kiinteät osat (Eggins 1994: 37); yleensä kokonaisuudessa ja pituudeltaan rajoitetussa tekstissä on aina alku, keskikohta ja loppu (Aristoteles [1986]: 27). Tällainen tekstin järjestymisen tapa tarkoittaa, että tapahtumilla on kausaalinen suhde: yksi tapahtuma on seurausta edelliselle alkua lukuun ottamatta. Kausaalisuus on olennaista tarinan uskottavuuden kannalta, jota tarvitaan, jotta vastaanottaja voisi saada tekstistä nautintoa. (Hiltunen 1999: 48.)

Rädyn (1998: 144–145) mukaan lehtijutun alussa herätetään lukijan mielenkiinto ja sen jälkeen edetään asiaan ja henkilöön. Alussa esitellään myös jutun aihe, sen rajattu näkökulma, aika, paikka ja aiheesta kirjoittamisen motiivi (Lundberg 1992: 117). Alkuun kuuluvat myös haastateltavan ansiot. Niillä perustellaan se, miksi jutun lukemista kannattaa jatkaa. Tästä laajennetaan jutun teemaan. Tarvittaessa esitellään haastateltavan taustoja. (Lundberg 1992: 121.) Tekstin alussa myös esitellään sen päähenkilöt sekä heidän suhteensa ympäristöönsä ja toisiinsa sekä tapahtumapaikat (van Oostendorp 2001: 173).

Jutun keskellä esitellään itse asia tai jokin ongelma sekä jutun käänteet, joilla ylläpidetään lukijan mielenkiintoa (Räty 1998: 147). Tekstin lopettaminen varsinkin tarinanmuotoisessa tekstissä on erityisen vaativaa; kirjoittajan on myös päätettävä, käyttääkö avointa vai suljettua loppua kertomisen tekniikkana (Martinheimo 1989: 71). Lopussa ratkaistaan myös tekstissä esiintynyt keskeinen ongelma tai lopetetaan kokonaisuus muuten myönteisesti (Lundberg 1992: 144). Lopussa voi myös vastata jutussa esiintyneisiin kysymyksiin, tehdä johtopäätökset ja esitellä jutun opetuksen (Räty 1998: 146). Lopun syvempi tarkoitus on, että lukijan pitäisi henkilöjutun luettuaan olla eri ihminen kuin aloittaessaan lukemisen (Lundberg 1992: 131) tai että lukija näkisi maailman uudesta näkökulmasta (Räty 1998: 148).

5 HENKILÖJUTTUIJEN RAKENTEET

Tässä tutkimuksessani pyrin selvittämään, onko naistenlehtien henkilöjutuista erotettavissa rakenteellisia kaavamaisuuksia. Tähän tavoitteeseeni pyrin tutkimalla naistenlehden henkilöjuttujen rakennetta retorisen disposition näkökulmasta eli selvittämään, mitä sisältöjä tyypillisesti esitetään naistenlehtien henkilöjuttujen alussa, keskellä ja lopussa. Tutkimusmenetelmän ja -otteen kannalta se tarkoittaa tekstin rakenteen tiettyjen pienempien kokonaisuuksien eli jaksojen ja osioiden sisältöjen tutkimista. Tutkin henkilöjuttua jaksojen ja osioiden tasolla siinä järjestyksessä kuin ne tekstissä ilmenevät.

Ennen naistenlehden henkilöjutun retorisen rakenteen tutkimista ja tutkimustulosten analysointia tarkastelen sitä, miten merkityksellisiksi naistenlehdet itse kokevat henkilöjutut. Henkilöjuttujen merkitystä naistenlehdissä voi tarkastella kolmesta näkökulmasta, joita esittelen taulukossa 1: viitataan lehtien sisällöstä kertovissa iskulauseissa henkilöjuttuihin sekä onko lehden kannessa ja sisällysluettelossa julkaistu kuva lehteen haastatellusta henkilöstä. Ymmärrän nämä iskulauseet niin, että ne kertovat lähinnä toimituksellisista arvostuksista: uskotaanko toimituksissa henkilöjuttujen houkuttelevuuteen yleensä ja siihen, että tieto lehden henkilöjutusta saa ostamaan naistenlehden.

Taulukko 1. Henkilöjuttuihin viittaaminen naistenlehdissä

(- merkintä: kyseistä tekijää ei ole mainittu henkilöjutussa; x-merkintä: kyseinen tekijä on mainittu henkilöjutussa)

Naistenlehti	Henkilöjuttuun viittaava iskulause	Kansikuva haastatellusta	Sisällysluettelossa haastatellun kuva
Anna	”Ensi viikolla uudet mielenkiintoiset asiat ja ihmiset”	x	x
Jade	-	x	-
Olivia	-	-	-
Me Naiset	-	x	x
Eeva	-	x	x
Trendi	-	-	x
Kodin Kuvalehti	-	-	-
SARA.	”Ilmiöitä, ihmisiä, tapahtumia, ajatuksia, hullutuksia...”	x	x
Gloria	-	-	x

Taulukosta selviää, että kahdessa naistenlehdessä eli *Annassa* ja *SARA*:ssa viitattiin lehden markkinoinnissa suoraan henkilöjuttuihin iskulauseella. *Annan* iskulause on tulkittavissa niin, että kyseisessä naistenlehdessä asioita ja ihmisiä pidetään yhtä tärkeinä. Sen sijaan *SARA*:ssa henkilöjutut, joihin viitataan ihminen-käsitteellä, ovat yksi aihe muiden joukossa.

Lisäksi taulukosta 1 ilmenee, että *Anna* ja *SARA* käyttävät ihmisläheisyyden käsitettä iskulauseissaan, ne ovat julkaisseet lehden kanssa kuvan haastatellusta ja julkaisseet haastateltavan kuvan myös lehtensä sisällysluettelossa. Myös *Jade*, *Me Naiset* ja *Eeva* ovat julkaisseet kuvan haastatellusta lehden kanssa. Näin ollen yhteensä viisi lehteä yhdeksästä eli yli puolet tutkimusaineistoni naistenlehdistäni luottaa siihen, että henkilöjutulla voidaan houkuttaa ostamaan naistenlehti.

Näistä lehdistä kuitenkin *Jade* ei ole julkaissut kuvaa haastateltavasta sisällysluettelon yhteydessä.

Sen sijaan *Trendissä*, *Kodin Kuvalehdessä*, *Gloriassa* ja *Oliviassa* ei mainita henkilöjuttua iskulauseissa eikä haastatellun kuvaa ole myöskään julkaistu kannessa. Kansissa suositaan tuntemattomien kasvomallien kuvia paitsi *Kodin Kuvalehdessä*, jonka kannessa on hedelmäasetelma. *Trendissä* ja *Gloriassa* on kuitenkin kuva haastatellusta sisällysluettelon yhteydessä, mutta se puuttuu *Oliviasta* ja *Kodin Kuvalehdestä*. Toisaalta *Kodin Kuvalehden* haastateltava on mies, eikä miesten kuvia yleensä julkaista naistenlehtien kansissa.

5.1 Analyysimenetelmä

Tutkimusaineistooni kuuluu yhdeksän naistenlehteä, josta jokaisesta tarkastelen yhtä henkilöjuttua. Tarkasteltavakseni olen valinnut kyseisen lehden kansijutun, jota voidaan pitää lehden pääjuttuna: se on sivumääräisesti pisin kunkin tutkimukseni naistenlehden henkilöjutuista ja sen avulla myös myydään lehteä. Henkilöjuttuun haastateltu henkilö on sen verran merkittävä ja tunnettu, että hänen mielipiteillään voidaan olettaa olevan painoarvoa ja siksi lukijan oletetaan kiinnostuvan henkilöjutusta.

Tutkimuksessani tarkastelen naistenlehden kansijuttuja eli pääjuttuja, koska ne ovat lehden pisimpiä juttuja. Pitkässä lehtijutussa sen rakenteen voi olettaa olevan lyhyempiä juttuja monimutkaisempi ja siksi tutkimuksen kannalta kiinnostava. Tutkimani pääjutut on mainittu lehden kannessa joko kuvalla tai otsikolla. *Me Naisissa* on mainittu kaksi henkilöjuttua kannessa kuvalla, jolloin tutkittavaksi olen valinnut sen haastattelun, jota kansikuvan suuremman koon perusteella voidaan olettaa painotettavan keskeisimpänä juttuna. *Trendissä*, *Gloriassa* ja *Kodin Kuvalehdessä* ei ole kannessa haastateltujen henkilöiden kuvia.

Tapauksissa, joissa haastateltujen kuvat puuttuvat kannesta, olen valinnut tutkittavakseni lehden sivujärjestyksessä ensimmäisen henkilöjutun, joka täyttää tutkimukseni kriteerit: haastateltavana on yksi henkilö, joka puhuu itsestään, omista kokemuksistaan ja/tai tunteistaan.

Tutkimusaineistoni henkilöjutuissa ei ole julkaistu haastattelukysymyksiä. Tällaista kysymys-vastaus-muotoa käytettäessä ei voitaisi kuvailla haastateltavaa eikä haastattelutilanteen ympäristöä, mikä sulki pois mahdollisuuden tutkia henkilöjuttujen tarinamaisuutta (ks. Warren 1947 [1923]: 104).

Yhteensä tutkittavanani on 25 sivua henkilöjuttujen tekstiä. Aineistooni kuuluu neljä kappaletta kaksisivuisia henkilöjuttuja, kolme kappaletta kolmesivuisia henkilöjuttuja ja kaksi kappaletta neljäisivuisia henkilöjuttuja. Toisin sanoen, henkilöjutut on julkaistu kahdella, kolmella tai neljällä sivulla. Henkilöjuttujen tekstit eivät täytä koko sivua, vaan ne voi katkaista esimerkiksi mainos tai kuva haastateltavasta.

Tutkimukseni ulkopuolelle jäävät henkilöjutun otsikko, henkilöjutun aloittava ingressi ja henkilöjuttuun haastatellun kuva sekä mahdollisesti kuvateksti. Mihinkään näistä ei ole mahdollista muodostaa pitkiä eli useamman jakson ja osion kattavia johdonmukaisia kokonaisuuksia. Lisäksi otsikolla, ingressillä ja kuvateksteillä on vakiintunut paikkansa henkilöjutussa: rakenteellisesti otsikko ja ingressi ovat aina henkilöjutun alussa, kuvateksti on aina sijoitettu henkilön kuvan yhteyteen. Tutkimusaineistossani kuvat ovat ennen henkilöjutun tekstiä ja sen yhteydessä, mutta eivät koskaan henkilöjutun jälkeen.

Tutkin naistenlehtien henkilöjuttujen rakennetta jaksojen ja osioiden tasoilla. Jakso tarkoittaa tekstiä väliotsikoiden välissä eli tekstiä väliotsikosta seuraavaan väliotsikkoon. Kompan (ks. 2006: 309) mukaan kappale eli tämän tutkimuksen mukainen jakso on yleensä minkä tahansa tekstin oleellinen piirre, jonka avulla kirjoittaja myös hahmottaa tekstinsä. Jakso on toiminnallisesti yhtenäinen osa, jolla tekstiä jaksotetaan (ks. emt. 309–310). Henkilöjutuissa jaksot erottuvat toisistaan yleensä väliotsikoilla.

Väliotsikot erottelevat tekstin sisällöt toisistaan (Ketola 2003: 217), ja väliotsikko myös kertoo tekstissä seuraavan jakson keskeisestä sisällöstä (Kotilainen 1989: 94). Niin sanottu rakenteellinen väliotsikointi tarkoittaa, että koko juttu on suunniteltu väliotsikoiden mukaan, jolloin jutun rakenteesta tulee kiinteä (emt. 96).

Väliotsikko myös kiinnittää lukijan huomion ja saattaa ratkaista, luetaanko juttu loppuun asti (Kotilainen 1989: 91). Henkilöjutun ingressin jälkeen ei ole väliotsikkoa.

Tutkimusaineistossani tekstit jakaantuivat jaksoihin väliotsikon lisäksi anfangilla. Anfangilla tarkoitetaan jakson alussa olevaa isoa alkukirjainta, joka tekee tekstistä helposti lähestyttävän ja joka voi olla myös osa tarinankerrontaa (Rantanen 2007: 125). Tutkimusaineistossani jakso alkaa väliotsikon ja anfangin sijaan myös isoilla kirjaimilla kirjoitetuilla sanoilla tai jaksoa edeltävällä välilyönnillä. Henkilöjutun alussa, keskellä ja lopussa on kussakin yksi jakso.

Henkilöjutun jaksoa pienempää kokonaisuutta nimitän tässä tutkimuksessa osioksi. Osiot ovat jaksoja lyhyempiä ja ne sijaitsevat jaksojen sisällä. Visuaalisesti osiot erotetaan tutkimusaineistossa omiksi kokonaisuusikseen esimerkiksi sientämällä osion ensimmäinen lause. Jokaisesta henkilöjutun jaksosta ja osiosta etsin retoriset dispositiot ja lasken niiden määrät.

Lisäksi tarkastelen dispositioiden, osioiden ja jaksojen esiintymistä henkilöjuttujen alussa, keskikohdassa ja lopussa ja lasken niiden määrät. Tutkimusaineistossani alkua on henkilöjutun jakso otsikon ja mahdollisen ingressin jälkeen ennen ensimmäistä väliotsikkoa tai jaksoa muuten jakavaa merkintää toista väliotsikkoa edeltävään jaksoon asti. Keskikohtaa on henkilöjutun jakso sen toisesta väliotsikosta tai jaksoa siltä kohtaa muuten jakavasta merkinnästä henkilöjutun viimeistä väliotsikkoa tai jaksoa muuten jakavaan merkintään asti. Loppua on henkilöjutun jakso viimeisen väliotsikon tai jaksoa muuten jakavan merkinnän jälkeen.

Yhteensä tutkittavanani on 13 dispositiota. Esittelen dispositioiden piirteitä esimerkkien avulla analyysieni ohessa. Esimerkit otan tutkimusaineistostani. Esimerkkien lopussa oleva maininta HJ numerolla tarkoittaa tutkimusaineiston numeroa, joka on mainittu tutkimukseni lopussa tutkimusaineistoluettelossa ennen lähdeaineistoluetteloa. Toisin sanoen, jos esimerkin perässä on maininta HJ 1, on esimerkki otettu tutkimusaineiston henkilöjutusta numero 1.

Hellspongin (1992: 87) määrittelemiä dispositioluokkia on yhteensä 15 (emt. 88–94), mutta tutkimuksestani olen jättänyt pois teemadisposition ja emfaattisen disposition.

Teemadisposition luonnetta aiheiden samankaltaisuuden perusteella (Hellspong 1992: 92) pidän liian suurpiirteisenä verrattuna sen yksityiskohtaisempiin alalajeihin eli yleistävään dispositioon, jossa lisätään näkökulmia, edetään pienestä suureen ja täydennetään kuvausta (emt.) sekä additiiviseen dispositioon, jossa eri näkökulmat tarkoittavat kielenkäyttötilanteista poikkeamista (emt. 93). Emfaattisessa dispositiossa esitetään ensin tärkein asia ja edetään vähemmän tärkeään asiaan (emt.). Tällainen jaottelu viittaa enemmän uutisen kuin henkilöjutun rakentumiseen, sillä henkilöjuttu ei yleensä muodostu tällä tavoin eli oletetun tärkeyden mukaan. Henkilöjutussa kokonaisuuden kannalta yhtä olennaista on henkilön saapuminen huoneeseen kuin itse henkilöjutun aihe, esimerkiksi henkilökohtainen kriisi. Siksi dispositioiden luokittelu tekstin tärkeimmän aineksen eli emfaattisen disposition mukaan on henkilöjutun luonteen kannalta epäolennaista. Aikadispositiosta mukana ovat suora ja käänteinen aikadispositio, koska oletan, että ne ovat ainoat vaihtoehdot disposition järjestykselle ajallisesti.

5.2 Jaksot naistenlehtien henkilöjuttujen alussa, keskellä ja lopussa

Taulukkoon 2 lasken, kuinka paljon on jaksoja naistenlehtien henkilöjuttujen keskellä. Jakso tarkoittaa tekstiä väliotsikoiden välissä eli tekstiä väliotsikosta seuraavaan väliotsikkoon. Jakso koostuu useista osioista jakson sisällä. Henkilöjuttua silmäiltäessä jaksot erottaa myös siitä, että ne ovat osioita pidempiä kokonaisuuksia.

Koska alkua on teksti ennen ensimmäistä väliotsikkoa, on jokaisen aineistoni henkilöjutun alussa vain yksi jakso. Samoin loppua on teksti viimeisen väliotsikon jälkeen, joten tällöin henkilöjutun lopussa on vain yksi jakso. Näin ollen henkilöjuttujen jaksot voidaan vertailla vain niiden keskikohtien perusteella, koska niissä on olemassa enemmän kuin yksi jakso.

Taulukko 2. Jaksojen määrä keskellä

(- merkintä: jaksoja ei ole tarkasteltu)

Henkilöjutun numero	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Jaksoja yhteensä
Alussa	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-9
Keskellä	2	4	4	3	4	6	3	6	4	36
Lopussa	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-9

Taulukko 2 osoittaa, että aineistoni henkilöjuttujen keskellä on yhteensä 36 jaksoa. Jaksojen määrä ei kuitenkaan osoita henkilöjuttujen pituutta. Henkilöjutussa 4 on kolme jaksoa keskellä, osioita on 23 (taulukko 3), mutta sekä jaksot että osiot ovat tekstimääräisesti pitkiä.

5.3 Osiot naistenlehtien henkilöjuttujen alussa, keskellä ja lopussa

Taulukkoon 3 lasken osioiden määrät henkilöjuttujen alussa, keskellä ja lopussa. Osio on naistenlehden henkilöjuttujen leipätekstin pienin yksikkö ja se tarkoittaa tekstiä jaksosten sisällä. Tutkimusaineistossani yksi jakso sisältää monta osiota ja yhdessä osiossa voi olla monta dispositiota. Yksi jakso ei aineistossani koskaan koostu yhdestä, samasta dispositiosta, vaan eri dispositioiden vaihtelu tapahtuu nimenomaan osioissa. Lisäksi osioiden määrä ei tutkimuksessani luontevasti määräydy tietyn määräiseksi samalla tavoin kuin jaksot, joita on aina yksi henkilöjutun alussa ja lopussa.

Taulukko 3. Osioiden määrä alussa, keskellä ja lopussa

Henkilöjutun numero	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Osiota yhteensä
Alussa	9	2	7	4	8	4	12	6	7	59
Keskellä	26	33	46	23	39	46	29	56	34	332
Lopussa	6	8	3	14	10	9	12	6	11	79
Osiota henkilöjutussa yhteensä	41	43	56	41	57	59	53	68	52	

Taulukosta 3 huomataan, että osioiden määrä yhteensä eri henkilöjutuissa on kohtuullisen tasainen. Osioita on 41–68 kappaletta, mutta yhdessäkään henkilöjutussa ei yli 70 kappaletta eikä alle 41 kappaletta. Näin huomataan, että tekstilajina henkilöjutun pituus on osioiden näkökulmasta tarkasteltuna kohtuullisen vakiintunut, vaikka kyse onkin eri naistenlehdistä ja silmämääräisesti tarkasteltuna eripituisista henkilöjutuista.

Eniten osioita (68 kappaletta) on henkilöjutussa numero 8 ja tässä henkilöjutussa on myös eniten jaksoja keskellä (6 kappaletta, ks. taulukko 2). Henkilöjutussa numero 8 on 3 sivua leipätekstiä. Vähiten osioita on henkilöjutuissa numero 1 ja numero 4 (molemmissa 41 kappaletta). Jaksoja keskellä on henkilöjutussa numero 1 yhteensä 2 ja henkilöjutussa numero 4 yhteensä 3 (ks. taulukko 2). Henkilöjutussa numero 1 on yhteensä 1,5 sivua leipätekstiä ja henkilöjutussa numero 4 yhteensä 2,5 sivua leipätekstiä. Näin ollen se henkilöjuttu (eli henkilöjuttu numero 8), jossa on eniten osioita, on myös leipätekstimääräisesti pisin henkilöjuttu.

Taulukon 3 mukaan eniten osioita on henkilöjutun keskellä (332 kappaletta), toiseksi eniten lopussa (79 kappaletta) ja vähiten alussa (59 kappaletta). Toisin sanoen, henkilöjutut ovat osioiden näkökulmista rakenteellisesti lyhimmillään alussa eli silloin, kun asioita esitellään tai pohjustetaan lukijalle. Aristoteles ([1997]: 148) toteaaakin, että johdanto ei saisi olla pitkä, vaan sen pitää olla sen pituinen, että asia tulee selväksi ja yleisö saadaan vakuuttuneeksi.

Naistenlehtien henkilöjutuissa eniten alun osioita on henkilöjutussa 7 eli yhteensä 12 kappaletta. Näissä osioissa kuvaillaan haastattelupaikan maisemaa, josta lukija johdatellaan päähenkilön ammattikuvaukseen. Toisaalta vähiten osioita alussa on henkilöjutussa 2. Siinä kuvaillaan päähenkilön nuoruuden ajatuksia ja asenteita, kerrotaan kuinka hän on johdonmukaisesti pysynyt niille uskollisena sekä kuinka hän on ollut ammatillisesti monipuolinen.

Rakenteellisesti näissä kahdessa edellä mainitussa henkilöjutussa on erotettavissa alkujen pisimmässä ja lyhimässä osiossa sisällöllisesti yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia: henkilöjutussa 7 kuvaillaan alussa myös maisemaa, mitä ei tehdä henkilöjutun 2 alussa, mutta toisaalta molempien alun osioissa käsitellään päähenkilön ammatillista ansioitumista.

Erityisen huomioitava on henkilöjuttu numero 8, jossa on eniten osioita keskellä (56 kappaletta). Lisäksi samassa henkilöjutussa on yhtä paljon osioita sekä alussa että lopussa (6 kpl). Tämä osoittaa, että jutun rakenteellinen tasapaino on selkeästi sen keskellä. Samalla tavoin huomioitava on henkilöjuttu numero 4, jossa puolestaan on vähiten osioita (23 kpl). Lisäksi sen alku ja loppu on osioiden näkökulmasta tarkasteltuna epätasainen: alussa on 4 osiota ja lopussa 14 osiota.

Osioiden määrittelemisessä on kyse myös niiden graafisesta ilmeestä: osio on aina joko sisennetty tekstiin tai se alkaa repliikkiviivalla. Molemmat mahdollisuudet ovat esimerkin 1 henkilöjutussa.

- (1) Näyttelijän ammatissa ikä on suhteellinen käsite. Näyttelijä voi olla lapsi, aikuinen tai vanhus päivästä ja näytelmästä riippuen. Yksityiselämässään Katariina on keskittynyt kolme-toista vuotta lapsiin ja perheeseen.
- Arki on pitänyt terveellä tavalla jalat maassa. (HJ 6)

Koko tutkimusaineistossani osiot ovat pituudeltaan hyvin erimittaisia, kuten ilmenee myös esimerkissä 1, jossa on siis yhteensä kaksi osiota. Esimerkki 1 osoittaa, että osio voi siis olla esimerkiksi kahden ja puolen rivin mittainen johdanto repliikkiin, joka puolestaan muodostaa oman, puolen rivin mittaisen osionsa. Esimerkki 1 poikkeaa toisaalta huomattavasti eräästä henkilöjutun 8 alun osiosta, joka on 12 rivin mittainen. Toisaalta poikkeuksia ovat henkilöjutut 7 ja 8, joiden alussa ja lopussa on yhtä paljon osioita.

Naistenlehtien henkilöjutut ovat siis jaksojen osalta rakenteellisesti yhdenmukaisia, mutta osioiltaan epäyhtenäisiä. Lisäksi, mitä pienemmästä määrästä tekstiä on kyse, sitä enemmän tekstit eroavat toisistaan osioiden näkökulmista tarkasteltuina. Tekstilajin näkökulmasta tarkasteltuna tämä tarkoittaa sitä, että pitkien tekstikokonaisuuksien (eli jaksojen) osalta naistenlehden henkilöjuttu on yhtenäinen tekstilaji, mutta lyhyiden tekstikokonaisuuksien (eli osioiden) osalta epäyhtenäinen tekstilaji. Osoiden määrällä on myös suora suhde henkilöjutun pituuteen: mitä enemmän osioita, sitä pidempi henkilöjuttu leipätekstin osalta.

5.4 Retoriset dispositiot naistenlehtien henkilöjutuissa

Yksi tutkimukseni tavoitteista on tutkia naistenlehden henkilöjutun rakenteesta sitä, kuinka paljon ja millaisia retorisia dispositioita niissä esiintyy. Tutkimukseni analyysiyksikkö on naistenlehden henkilöjutusta sekä sen yksi jakso että yksi osio. Tällä tavoin pyrin saamaan selville naistenlehden henkilöjuttujen tyypillisiä retorisia piirteitä.

Retoristen dispositioiden määrää konkretisoin taulukossa 4. Lasken siihen retoristen dispositioiden määrän aineistoni henkilöjutuissa. Näin saan selville henkilöjutuissa kolme eniten esiintyvää dispositiota, jotka otan tutkimuksessani lähitarkasteluun. Taulukossa 4 henkilöjutun numero vastaa lähteiden tutkimusaineistoluettelon numerointia.

Taulukko 4. Retoristen dispositioiden määrä henkilöjutuissa

Henkilöjutun numero	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Disposition määrä
Suora aikadispositio	0	0	2	4	0	4	1	0	0	11
Käänteinen aikadispositio	1	2	1	6	0	0	6	2	3	21
Tiladispositio	0	0	0	1	1	0	0	0	2	4
Tila- ja aikadispositio	0	0	0	0	1	0	0	1	0	2
Syydispositio	9	1 2	1 2	1 1	1 5	7	8	13	6	93
Johtopäätösdispositio	13	9	9	8	9	6	1 1	11	4	80
Vertausdispositio	0	5	2	3	2	2	2	3	4	23
Samankaltaisuusdispositio	4	2	2	2	4	5	1	2	2	24
Vastakkaisuusdispositio	9	8	4	3	5	2	5	3	1	40
Yleistävä dispositio	2	5	6	3	1 1	3	5	5	9	49
Additiivinen dispositio	6	3	0	0	5	2	2	1	7	26
Horizontaalinen dispositio	2	1	1	2	3	1	6	3	3	22
Vertikaalinen dispositio	4	2	6	7	3	6	9	9	10	56

Kolme eniten naistenlehtien henkilöjutuissa esiintyvää dispositioita ovat syydispositio (93 kpl), johtopäätösdispositio (80 kpl) ja vertikaalinen dispositio (56 kpl). Vähiten henkilöjutuissa esiintyi tiladispositioita sekä tila- ja aikadispositioita. Käänteistä aikadispositiota (21 kpl) on käytetty aineistoni henkilöjutuissa suoraa aikadispositiota (11 kpl) enemmän.

Käänteisen aikadisposition tiheämpi esiintyminen suoraan aikadispositioon verrattuna tarkoittaa, että mikäli rakenteen retorisenä keinona käytetään aikaan liittyviä tekijöitä, on yleisesti tarkasteltuna tyypillisempää tehdä se aloittamalla menneisyydestä kuin nykyisyydestä. Henkilöjuttujen eri kohtia tarkasteltaessa tilanne on toinen. Silloin aluissa käytetään suoraa aikadispositiota enemmän kuin epäsuoraa aikadispositiota (ks. taulukko 5).

Additiivisesta dispositiosta on huomioitava, että koska sitä esiintyy vähän (26 kpl), kolmannen osapuolen kommentit päähenkilöstä tai ulkopuolisten tekijöiden mainitseminen ei ole tyypillistä suomalaisen naistenlehden henkilöjutun rakenteessa. Suomalaisessa naistenlehtijournalismissa henkilöjutuissa keskustelevat siis toimittaja ja jutun päähenkilö eikä ole kovin yleistä kysyä henkilöjuttua varten kommentteja päähenkilöstä hänen lähipiiriltään.

Toisaalta eri dispositioiden määrä aineistoni henkilöjutuissa ei kuvaa täydellisesti henkilöjuttujen rakennetta. Esimerkiksi henkilöjutussa numero 6 additiivinen dispositio esiintyy kaksi kertaa, mutta sijoittuu kahden väliotsikon jälkeen yhteensä puolentoista jakson mittaiseksi. Tässä jaksossa on yhteensä kuusi osiota, joten näin pitkällä additiivisella dispositiolla on merkitystä kyseisen jutun rakenteessa. Myös henkilöjutussa numero 7 kukin eri dispositio on useamman osion mittainen. Yleensä yhdessä tekstissä voidaan yhdistellä eri dispositioita (Hellspång 1992: 94). Koska tutkimusaineistossani yksi jakso tai osio koostui eri dispositioista, eivät henkilöjuttujen jaksot ja osiot ole rakenteen dispositioiden näkökulmasta tarkasteltuina yhdenmukaisia.

5.4.1 Syydispositio

Eniten tutkimusaineistossani esiintyy syydispositioita (93 kpl). Syydisposition kautta osoitetaan aiemmin tapahtuneen merkitys myöhemmin tapahtuneelle (Hellspång 1992: 90).

- (2) Hän [Pentti Linkola] perusti 1995 Luonnonperintösäätiön yksityismetsien suojeluun. Se on ostanut jo yli 200 hehtaaria metsää 11 paikkakunnalla ja rauhoittanut ne ikuisesti. (HJ 8)

Esimerkissä 2 säätiö on ostanut yksityismetsiä, mikä on syydisposition mukainen aiempi tapahtuma. Tämän jälkeen on tapahtunut metsien rauhoittaminen eli myöhemmin tapahtunut asia, joka on sidoksissa aiempaan eli sekä säätiön perustamiseen että metsien ostamiseen. Säätiön perustaminen on siis syy sille, että metsiä on rauhoitettu.

Lisäksi syydispositiolla voidaan esittää eri olosuhteiden vaikutus toisiinsa (Hellspong 1992: 90). Näin tapahtuu esimerkissä 3, jossa päähenkilöstä on nimenomaan tullut lampaankasvattaja – hän ei siis ole ollut sitä alun perin.

- (3) – Mutta siitä menin vähän miettelijäksi, kun saamelainen toimittaja soitti radiosta, että Ulla Pirttijärvi-Länsman, onko sinusta tullut lampaankasvattaja! Kustantaja oli halunnut levynkanteen jotain pehmeää ja keksinyt lampaankuvia. Toimittaja tiesi, että olen porosuvusta. (HJ 9)

Esimerkissä 3 on kyseessä laajempi näkökulma eri olosuhteiden vaikutuksesta toisiinsa. Käsittelyssä on laajan ammatillisen identiteetin kuvaaminen: päähenkilö on muusikko, lampaankasvattaja ja hänellä on myös identiteetti porosuvun lapsena. Nämä kaikki ovat olosuhteita, jotka vaikuttavat päähenkilön imagoon lappilaisena muusikkona.

Esimerkki 4 liittyy siihen syydisposition piirteeseen, jossa osoitetaan erilaisten olosuhteiden vaikutus toisiinsa (Hellspong 1992: 90).

- (4) Hän päätti, että onnettoman naisen kohtalo ei olisi häntä varten.
(HJ 2)

Olosuhde saa esimerkissä 4 poikkeuksellisen merkityksen, koska kyse ei ole näyttelijättärestä itsestään, vaan hänen roolihahmoistaan, joihin hän ei halua samaistua oikeassa elämässään. Toisaalta tämänkaltainen syydispositio heti henkilöjutun alussa antaa sen päähenkilölle sankarin ja sisukkaan selviytyjän leiman, jota piirrettä vahvistetaan koko kyseisen henkilöjutun tarinankerronnassa.

Esimerkissä 5 tehdään henkilöjutun lopussa yhteenvetoa siitä, mistä alussa eli esimerkissä 3 lähdettiin liikkeelle ja jota käsiteltiin läpi henkilöjutun: päähenkilö kyvystä elää oikealla, häntä tyydyttävällä tavalla.

- (5) – On ihanaa tajuta vihdoon, että tosielämä onkin paljon antoisampaa kuin harhailu mielikuvitusmaailmassa. (HJ 2)

Erilaisten olosuhteiden vaikutusta toisiinsa (ks. Hellspong 1992: 90) esitellään esimerkissä 5 vertauskuvalla: millaista on tosielämä verrattuna siihen mielikuvitusmaailmaan, jossa näyttelijätär elää ammatissaan. Se, että tämä syydispositioon viittaava sisältö esiintyy henkilöjutun lopussa, luo henkilöjutun loppuun paitsi päähenkilön sankariutta korostavaa tunnelmaa, myös rohkaisee lukijaa: viesti on, että tosielämä voi olla nautittavaakin. Näin ollen henkilöjutusta jää lukijalle myönteinen olo.

Syydispositioille tyypillinen asenteellisuus (ks. Hellspong 1992: 90.) näkyy esimerkissä 6:

- (6) Aikaisemmin hän oli kuitenkin ajatellut, että koska aviomiestä ei näy lähimaillakaan, ei tulisi lapsiakaan. (HJ 2)

Esimerkissä 6 asenne liittyy ennakoivaan ajatukseen perheenperustamisesta, lapsettomuuden syyhyn viittaa aviomiehen puuttuminen. Myöhemmin henkilöjutussa esitellään päähenkilön roolia adoptioäitinä. Rakenteelliseen syydispositioon liittyvä yksittäinen asenne siis aloittaa henkilöjutussa sarjan sisältöjä, jotka liittyvät äitiyteen ja joita myöhemmin henkilöjutussa esitellään myös vertikaalisen- ja vertausdisposition kautta.

5.4.2 Johtopäätösdispositio

Toiseksi eniten tutkimusaineistossani esiintyy johtopäätösdispositioita (80 kpl). Niiden kautta korostetaan asioiden loogista yhteyttä eli selvitetään, mitä tapahtuneesta asiasta voidaan päätellä (Hellspong 1992: 90–91).

- (7) Lääkäri-Saara, niin kuin näyttelijä-Outikin, on hyvin säilynyt, kauniskin nelikymppinen. Silti mies pettää. [- -] Herättikö Saaran roolihahmo ajatuksia vanhenevasta minästä? (HJ 1)

Esimerkissä 7 vertaillaan roolihahmon ja näyttelijättären omaa persoonallisuutta eli selvitetään niiden yhteyttä. Rakenteellisesti esimerkki 7 on poikkeuksellinen kyseisessä henkilöjutussa, sillä siinä toimittajan kysymys haastateltavalle on selkeästi kirjoitettu esiin.

Näin ollen esimerkissä 7 on myös additiivisen disposition piirteitä, kun henkilöjutun rakenteessa tapahtumien kulkuun puuttuu jokin ulkopuolinen tekijä eli tapahtuu poikkeaminen asiayhteyden kielenkäyttötilanteesta (ks. Ventola 2006: 114). Tässä tapauksessa ulkopuolinen tekijä on henkilöjuttua tekevä toimittaja ja hänen suora kysymyksensä. Esimerkin 7 kysymystä voidaan pitää suhteellisen suorana kysymyksenä päähenkilön iästä ja ulkonäöstä. Se on kuitenkin tyypillinen kysymys naistenlehdessä, joissa käsitellään myös naisten ulkonäköä. Muutenkin johtopäätösten esittäminen henkilöjutuissa on tyypillisesti yksiselitteistä ja suoraviivaista. Kun henkilöjutussa viitataan siihen, kuinka näyttelijän vauvan päiväunien pituus on ennustamaton, mennään sitä johtopäätöstä osoittavassa repliikissä esimerkin 8 tavoin suoraan asiaan.

- (8) ”Aloin näköjään puhua nyt heti. Tässä on oppinut tehokkaaksi”, Vera sanoo. (HJ 3)

Kiinnostavaa esimerkissä 8 on se, että tehokkuutta osoitetaan kirjoittamalla kyseinen repliikki heti alkuun, mikä osoittaa myös henkilöjutun uskottavuutta ja rakenteellista johdonmukaisuutta; puhuminen eli replikoiminen henkilöjutussa alkaa heti eikä tällaista repliikkiä voisi rakenteellisesti kirjoittaa henkilöjutun loppuun. Henkilöjuttu käsittelee lähes koko ajan päähenkilön äitiyttä. Johtopäätös siis on, että henkilöjutun kohteena on ennen kaikkea äiti, joka tosin on myös ammatiltaan näyttelijä, ja tämä äitiyteen liittyvä johtopäätös tuodaan henkilöjutussa esiin heti sen alussa.

5.4.3 Vertikaalinen dispositio

Kolmanneksi eniten eli yhteensä 56 kertaa tutkimusaineistossani esiintyi vertikaalisia dispositioita. Sen mukaan tekstin pääosat esiintyvät tietyllä tavalla, mutta eri näkökulmien osoittamiseksi tekstissä on myös pienempiä osia (Hellspong 1992: 94). Pienempien osien määrittely on se, mikä selventää vertikaalisen disposition ominaispiirteitä ja tätä määrittelyä havainnollistan ensin esimerkissä 9.

- (9) Kaksikko on tehnyt ikivanhasta modernia: liittänyt joikuun sellot, saksofonit ja kitarat ja ponnahtanut musiikillaan kansainväliseen eliittiin. (HJ 9)

Esimerkissä 8 osoitetaan ensin asian laajuus: ”ikivanhasta modernia”, jota voidaan pitää tämän osion pääkohtana. Tähän lisätään selitykset: ”joikuun sellot”, ”saksofonit ja kitarat”; nämä selitykset instrumenteista ovat niitä henkilöjutun pieniä osia eli näkökulmia, jotka tekevät asiasta rakenteellisesti vertikaalisen disposition.

Tämän jälkeen palataan jälleen laajempaan näkökulmaan, ”kansainväliseen eliittiin”. Toisin sanoen, asian laajuutta selitetään vertikaalisen disposition pienimmillä, yksityiskohtaisilla osilla. Lisäksi esimerkkiä 9 voidaan pitää koko henkilöjutun rakenteellisena kohokohtana, koska se luo pohjan henkilöjutun päätarinalle: miten saamelaisesta poromiehestä ja perheenäidistä tuli menestyvä muusikko.

Samankaltainen pienempien osien yhtä pääkohtaa täydentävä piirre on myös esimerkissä 10.

- (10) Vauvan päiväunien aikana on ehdittävä keskustella äitiydestä, parisuhteesta ja työstä, siis Veran ja Liisa Kuoppamäen käsikirjoittaman *Kaikki kunnossa* -tv-sarjan aiheista. Äidiksi tuleminen, sitoutuminen perheeseen ja arjen sietäminen ovat ajankohtaisia asioita myös Veran elämässä. (HJ 3)

Esimerkissä 10 kuvataan, kuinka henkilöjutun päähenkilö joutuu kohtaamaan näyttelijättärenä samoja asioita kuin kotiäitinä: roolihahmona hän käsittelee äitiyttä, parisuhdetta sekä työtä ja ammatti onkin tekstin tämän osion pääkohta. Tätä näyttelijättären roolin ja äidin osan samankaltaisuutta täsmennetään pienemmillä osilla: kerrotaan äidiksi tulemisesta ja sen edellyttämästä sitoutumisesta kotiin ja arkeen.

Henkilöjutussa 4 kerrotaan iskelmälaulajan selviytymisestä aviomiehensä kuolemasta. Esimerkki 11 kuuluu vertikaaliseen disposition luokkaan:

- (11) Lähes kaksi kuukautta Marion on katsellut ikkunoista ulos yksin välillä itkien, toisinaan lempeästi hymyillen, joskus melkein ääneen nauraen. Elämänkumppani, jonka hän menetti lokakuun alussa lyhyen, mutta rajun sairausjakson jälkeen, elää vahvasti muistoissa ja tunnelmissa. (HJ 4)

Esimerkissä 11 vertikaalisen disposition pienemmillä eli täydentävillä osilla kuvataan tarkemmin osiossa käsiteltyä tunne-elämää. Itku, hymyily ja ääneen nauraminen konkretisoivat samassa osiossa mainittuja ”muistoja ja tunnelmia”. Henkilöjutun vertikaalisen disposition täydentävät eli pienemmät osat ovat tyypillisesti luettelomaisia, kuten huomataan esimerkeistä 9, 10 ja 11. Esimerkissä 12 kuvataan näyttelijättären kasvua ammattiinsa.

- (12) Kansallinen on ollut hyvä paikka kasvaa. Sen suurinta antia on ollut työskentely erilaisten ja eri-ikäisten ihmisten kanssa.
 - Tea Istalta, Tiina Rinteeltä, Eeva-Kaarina Volaselta, Maija Karhilta, Seela Sellalta ja muilta kollegoilta saamaani oppia ei löydy kirjoista. Sen tuo heidän kokemuksensa. Enkä voi unohtaa ensimmäisen vastaanäyttelijäni Ismo Kallion antamaa tukea Arthur Millerin Tulikokeessa. (HJ 6)

Esimerkissä 12 aloitetaan ammatissa kehittymisen kuvaus yleisellä tasolla puhumalla ensin työpaikasta ja sen jälkeen erittelemällä asiaa yksityiskohtaisemmin kollegojen kautta eli vertikaaliseen dispositioon kuuluvilla yksityiskohdilla.

Vertikaalisessa dispositiossa sen niin sanotut pienemmät osat eivät siis liity suoraan henkilöjutun pääaiheeseen, vaan ne ovat nimenomaan yksityiskohtia, jotka täydentävät kuvausta. Vertikaalisella dispositiolla ja sen täydentävillä yksityiskohdilla on merkitystä henkilöjutun rakenteessa lukuelämästä täydentävänä elementtinä. Vertikaalisia dispositioita on henkilöjuttujen rakenteessa kolmanneksi eniten, mikä tarkoittaa henkilöjutun rakenteessa sitä, että tällaiset kuvausta täydentävät yksityiskohdat ovat merkityksellisiä lukuelämyksen tuottajia.

5.4.4 Yhteenveto

Tutkimusaineistoni henkilöjutuissa kolme eniten esiintyvää retorista dispositiota ovat syydispositio, johtopäätösdispositio ja vertikaalinen dispositio.

Tämä tarkoittaa, että henkilöjutuissa on niiden retorisen rakenteen näkökulmasta tyypillistä osoittaa menneisyyden ja eri olosuhteiden merkitystä henkilön elämänsä historiassa tapahtuneille asioille sekä osoittaa asenteita. Edelleen retorisen rakenteen näkökulmasta naistenlehtien henkilöjutuissa tehdään johtopäätöksiä tietyistä tapahtuneista asioista.

Lisäksi eri näkökulmien havainnollistamiseksi tekstin pääosien rinnalle nostetaan niitä selventäviä pienempiä osia (ks. Hellspång 1992: 90–91, 94).

Tutkimusaineistoni henkilöjutuissa esiintyi vähiten tiladispositioita sekä tila- ja aikadispositioita. Tämä tarkoittaa, että henkilöjutuissa ei kuvailtu siirtymiä tai liikkumista paikasta toiseen (Hellspång 1992: 89), vaan henkilöjuttujen retorinen rakenne tukee henkilön elämänhistorian ja nykytilanteen sekä niihin liittyvien tekijöiden yksityiskohtaistakin selventämistä. Rakenteellisesti on huomioitava myös se, että dispositiot ovat eripituisia, toisin sanoen dispositio voi ulottua kahden tai useamman osion pituiseksi. Toisaalta dispositio voi olla myös yhden osion pituinen. Dispositioiden pituudessa on siis huomattavissa vaihtelua.

5.5 Narratiiviset dispositiot naistenlehtien henkilöjutuissa

Henkilöjutun tarinan kuljettamisen näkökulmasta merkityksellistä on, missä kohtaa henkilöjuttua esitetään tietynlaisia sisältöjä. Tämän vuoksi esitän taulukossa 5 retoristen dispositioiden määrän naistenlehtien henkilöjuttujen alussa, keskellä ja lopussa. Tällä tavoin saan selville, missä kohdassa henkilöjuttua on tietyn tyyppisiä dispositioita eli henkilöjuttujen narratiivisten dispositioiden tyypillisen esiintymisen. Alusta, keskikohdasta ja lopusta otan lähitarkasteluun kolme eniten esiintyvää dispositiota. Taulukossa 5 henkilöjutun numero vastaa lähteiden tutkimusaineistoluettelon numerointia.

Taulukko 5. Retoristen dispositioiden määrä alussa, keskellä ja lopussa

Dispositiotyyppi	Alussa	Keskellä	Lopussa
Suora aikadispositio	5	4	2
Käänteinen aikadispositio	4	14	3
Tiladispositio	2	1	1
Tila- ja aikadispositio	0	1	1
Syydispositio	14	67	12
Johtopäätösdispositio	9	56	15
Vertausdispositio	0	21	2
Samankaltaisuusdispositio	2	19	3
Vastakkaisuusdispositio	5	33	2
Yleistävä dispositio	14	22	13
Additiivinen dispositio	2	19	5
Horisontaalinen dispositio	4	14	4
Vertikaalinen dispositio	9	36	11
Yhteensä	70	307	74

Taulukon 5 mukaan henkilöjuttujen aluissa esiintyy eniten kahta eri dispositiotyyppiä, syydispositiota (14 kpl) ja yleistävää dispositiota (14 kpl). Toiseksi eniten esiintyy johtopäätösdispositioita (9 kpl) ja vertikaalisia dispositioita (9 kpl). Kolmanneksi eniten esiintyy suoraa aikadispositiota (5 kpl) ja vastakkaisuusdispositiota (5 kpl). Tila- ja aikadispositioita ei esiintynyt henkilöjuttujen aluissa ollenkaan, mistä voidaan päätellä, että niissä ei yleisesti kuvattu siirtymiä tai liikuttu konkreettisesti paikasta toiseen (ks. Hellspång 1992: 89).

Keskikohdissa esiintyy eniten syydispositioita (67 kpl), toiseksi eniten johtopäätösdispositioita (56 kpl) ja kolmanneksi eniten vertikaalisia dispositioita (36 kpl). Lopuissa esiintyy eniten johtopäätösdispositiota (15 kpl), toiseksi eniten yleistäviä dispositioita (13 kpl) ja kolmanneksi eniten syydispositioita (12 kpl).

5.5.1 Alussa

Alussa esitellään yleensä jutun aihe ja sen rajattu näkökulma sekä aika, paikka ja aiheesta kirjoittamisen motiivi.

Jutun alkuun kuuluvat myös haastateltavan ansiot, joilla perustellaan se, miksi jutun lukemista kannattaa jatkaa. Tästä laajennetaan jutun teemaan. Tarvittaessa esitellään haastateltavan taustoja. (Lundberg 1992: 117.)

Naistenlehtien henkilöjuttujen aluissa esiintyy yhtä paljon (14 kpl) syydispositioita ja yleistäviä dispositioita. Nämä dispositiot poikkeavat toisistaan dispositiotyyppinä. Syydispositio kertoo, miten eri tapahtumat ja olosuhteet vaikuttavat toisiinsa (Hellspång 1992: 90).

- (13) Kira innostuu helposti, mutta innostuminen on hänelle myös pakko. Hänen pitää pystyä yllättämään itsensä joka kerta. Itsensä toistamisesta tulee henkisesti paha olo. (HJ 7)

Esimerkki 13 on jaksossa, jonka väliotsikko on ”Ihan pakko innostua”, ja jakso siis kokonaisuudessaan käsittelee päähenkilön taipumusta innostumiseen ja niitä olosuhteita, jotka tekevät sen mahdolliseksi. Esimerkin 13 osio kuitenkin täsmentää tarkemmin, mistä tässä kyseisessä taipumuksessa on kyse.

Syydispositio myös kuvaa tiettyä asennetta (Hellspång 1992: 90).

- (14) Diane huolestui siitä, mikä häntä odottaisi. Hän päätti, että onnettoman naisen kohtalo ei olisi häntä varten. (HJ 2)

Esimerkissä 14 asenne liittyy siihen toteamukseen, että päähenkilö ei halua ”onnettoman naisen kohtaloa”.

Yleistävässä dispositiossa tekstiin lisätään näkökulmia ja tällä tavoin täydennetään kuvausta (Hellspång 1992: 92). Henkilöjuttujen aluissa voidaan siis jo hyvin varhaisessa vaiheessa, ennen varsinaista aiheen esittelyä, kertoa olosuhdevaikutuksista, asenteista ja täydentää kuvausta. Toisaalta alun yleistävän disposition kuvauksessa voidaan lukijoita johtaa tietoisesti harhaan.

- (15) Tässä on Saara Laakso. Nelikymppinen lapseton lääkäri, jonka elämä on pintapuolisesti mallillaan: hyvä toimeentulo, kaunis koti ja mukavat ystävät. Paitsi että Saaran arkkitehtimies Leo pettää häntä. (HJ 1)

Esimerkissä 15 kuvataan elokuvan roolihenkilöä sen sijaan, että kerrottaisiin suoraan henkilöjutun päähenkilöstä eli kyseisen roolin näyttelijästä.

Koska henkilöjuttujen aluissa tyypillisesti esiintyy kahta keskenään erilaista dispositiotyyppeä, voidaan päätellä, että naistenlehtien henkilöjuttujen alut eivät ole dispositioiden näkökulmasta rakenteellisesti täysin yhdenmukaisia. Muita dispositiotyyppejä on aluissa vähemmän ja myös niiden määrässä on hajontaa. Kahden eri dispositiotyypin esiintyminen alussa poikkeaa selvästi henkilöjuttujen keskikohdista, joissa selkeästi esiintyy eniten yhtä tiettyä dispositiotyyppeä eli syydispositiota (ks. taulukko 3). Toisaalta naistenlehtien henkilöjuttujen alut ovat yhdenmukaisia siten, että tila- ja aikadisposition yhdistelmää ei esiinny aluissa ollenkaan. Tämä tarkoittaa, että naistenlehtien henkilöjuttujen aluissa ei kuvata siirtymistä.

Naistenlehtien henkilöjuttujen aluissa esiintyi toiseksi eniten yhtä paljon (9 kpl) johtopäätösdispositioita ja vertikaalisia dispositioita. Johtopäätösdispositiossa korostetaan asioiden loogista yhteyttä eli selvitetään, mitä tapahtuneesta asiasta voidaan päätellä (Hellspong 1992: 90–91). Näin ollen naistenlehtien henkilöjutuissa on tyypillistä tehdä johtopäätöksiä henkilöjutun alussa, kuten tapahtuu esimerkiksi 16.

- (16) Diane on pysynyt nuoruuden päätöksessään. Hän on toteuttanut itseään monipuolisesti, koetellut kykyjään paitsi näyttelijänä myös muulla alalla – ja hänellä on ollut rakkaussuhteita mielenkiintoisiin miehiin kuten Warren Beattyyn, Al Pacinoon ja Woody Alleniin. (HJ 2)

Esimerkissä 16 johtopäätökset tarkoittavat sitä, että ne taustoittavat henkilöjutun kokonaisuutta: johtopäätökset antavat vastaanottajalle taustatietoa päähenkilön persoonasta, hänen elämästään ja ratkaisuisistaan ennen kuin näitä asioita aletaan henkilöjutussa selvittää yksityiskohtaisesti.

Vertikaalisessa dispositiossa teksti järjestyy eri tasoille joko suoraan tai epäsuorasti. Kokonaisuus koostuu pienistä osista, joilla pyritään osoittamaan samasta aiheesta eri näkökulmia. (Hellspong 1992: 94.)

- (17) Hän on intohimoinen saamelaiskulttuurin puolestapuhuja mutta ei sotajalalla ketään vastaan. Saamelaisuus on hänelle itsestäänselvyys, eikä hän voisi toteuttaa luovuuttaan missään muualla kuin pohjoisen luonnon keskellä. Sävellykset kumpuavat omasta maaperästä. (HJ 9)

Esimerkissä 17 esitellään päähenkilön identiteetistä eli saamelaisuudesta eri puolia ja miten tämä identiteetti ilmenee hänen taiteessaan.

Aluissa eniten esiintyvä syydispositio ja toiseksi eniten esiintyvä johtopäätösdispositio ovat keskenään samankaltaisia dispositioita: syydispositioiden kautta esitetään olosuhdevaikutuksia (Hellspång 1992: 90) ja johtopäätösdispositioiden kautta selvitetään, mitä tapahtuneesta asiasta voidaan päätellä (emt. 91). Aluissa niin ikään toiseksi eniten esiintyvä vertikaalinen dispositio on poikkeus näihin kahteen edellä mainittuun dispositioon, sillä vertikaalinen dispositio korostaa syy-seuraussuhteen sijaan eri näkökulmia yhdestä asiasta (ks. emt. 94).

Naistenlehtien henkilöjuttujen aluissa esiintyi kolmanneksi eniten suoria aikadispositioita (5 kpl) ja vastakkaisuusdispositioita (5 kpl). Vaikka suoria aikadispositioita on naistenlehtien henkilöjutuissa kokonaisuutena huomattavasti enemmän kuin käänteisiä aikadispositioita (ks. taulukko 4), suoria aikadispositioita esiintyy henkilöjuttujen aluissa hieman enemmän kuin käänteisiä aikadispositioita. Aluissa käänteisen ja suoran aikadisposition määrän ero ei kuitenkaan ole huomattava.

Suorassa aikadispositiossa tapahtumien kuvaamisessa edetään niiden tapahtumajärjestyksessä (Hellspång 1992: 88).

- (18) Puolitoista kuukautta diagnoosin jälkeen Tapani menehtyi. (HJ 4)

Esimerkissä 18 edetään suoraan tapahtuman aikajärjestyksessä: ensin kirjoitetaan sairauden diagnoosista ja tämän jälkeen menehtymisestä, joka johtui edellä kuvatusta asiasta.

Vastakkaisuusdispositiossa kuvataan asioiden ja tilanteiden poikkeamista toisistaan (Hellspong 1992: 92).

- (19) - Lööpeistä huolimatta en haluaisi yhtäkään kuvaa pois elokuvasta, Outi tuhahtaa. (HJ 1)

Esimerkeissä 19 ja 20 kuvataan vastakkaisuusdisposition kautta myös ristiriitaisuuksia eri tilanteissa.

- (20) Hän selvittää pitkää kalaverkkoa keittiössä, vaikkei edes tiedä, saako aikomansa satakunta verkkoa veteen. (HJ 8)

Vastakkaisuusdisposition määrä (5 kpl) ei kuitenkaan ole henkilöjuttujen aluissa merkittävä, joten ne eivät muodostu henkilöjuttujen alkujen hallitsevimiksi rakenteellisiksi piirteiksi. Sen sijaan henkilöjuttujen keskellä vastakkaisuusdispositioita on huomattavasti enemmän (33 kpl; ks. taulukko 2) kuin alussa (5 kpl).

5.5.2 Keskellä

Naistenlehtien henkilöjuttujen keskikohdissa esiintyy eniten syydispositioita (67 kpl), joita myös määrällisesti esiintyy eniten, kun tarkastellaan naistenlehtien henkilöjuttujen kaikkia dispositiotyyppejä ja kaikkia kohtia. Koska eniten esiintyvä dispositio keskikohdassa on syydispositio, esitellään keskellä tyypillisesti syitä aiempien tapahtumien merkitykselle myöhemmin tapahtuneille asioille, osoitetaan olosuhteiden vaikutuksia niille sekä kerrotaan tietynlaisesta asenteesta (ks. Hellspong 1992: 90).

- (21) Kira tunnustaa työmoraalinsa tiukaksi. Kuvauksista on otettava vastuu, sillä ne ovat asiakkaille kalliita. ”Jos mokaat, sinut haudataan. Tällä alalla ei ole tilaa yhdellekään amatöörille.”
(HJ 7)

Esimerkki 21 osoittaa erilaisten asioiden ja tilanteiden vaikutusta toisiinsa (ks. Hellspong 1992: 90): työtilanteissa vaadittavaa vastuunottoa sekä sitä, mitä tapahtuu, jos se laiminlyödään.

Naistenlehtien henkilöjuttujen keskikohdissa esiintyi toiseksi eniten johtopäätösdispositioita (56 kpl). Johtopäätösdisposition kautta osoitetaan päätelmät tapahtuneille asioille (Hellspong 1992: 91).

- (22) – 16-vuotiaana, kun peruskoulusta kerkesin, opiskelin vuoden saamelaiskäsityön opettajaksi, mutta Mari Boine yllytti teatteriin. Sitten musiikkihommat veivät. (HJ 9)

Keskikohdissa eniten esiintyvät syydispositio ja johtopäätösdispositio ovat loogisia dispositioita keskikohdan rakenteellisiksi dispositioiksi. Keskikohdan tarkoituksena lehtijutussa on esitellä siihen yleensä kuuluvat käänteet, joilla ylläpidetään lukijan mielenkiintoa (Räty 1998: 147). Tämä ilmenee esimerkissä 22, jossa kuvataan muutosta päähenkilön ammattisuunnitelmissa.

Edelleen lehtijutun varsinainen asia tai ongelma niin ikään käy yleensä ilmi jutun keskikohdasta (Räty 1998: 147). Varsinainen asia tuodaan rakenteellisesti esille syydispositiossa, kuten ilmenee esimerkissä 23.

- (23) – Rakennukset eivät sovi minulle eivätkä sisätyöt. (HJ 8)

Esimerkki 23 on yhden osion pituinen teksti henkilöjutussa, jonka teema on esitellä ideologiseksi luonnonsuojelijaksi profiloitunutta henkilöä sekä hänen asuntoaan luonnon keskellä. Tähän henkilöjutun keskikohdan syydispositioon ja esimerkkiin 22 tiivistyy koko kyseisen henkilöjutun niin sanottu henki ja tunnelma.

Esimerkki 23 kuvaa yhtä yleensä lehtijutun tyypillistä piirrettä: jutun keskikohdassa konkretisoidaan jotain monimutkaista asiaa yksinkertaistuksella (ks. Räty 1998: 147). Esimerkissä 23 se tarkoittaa poikkeavan elämäntyylin yksinkertaista havainnollistamista.

Naistenlehtien henkilöjuttujen keskikohdissa esiintyi kolmanneksi eniten vertikaalisia dispositioita (36 kpl). Vertikaalista dispositiota on eniten myös henkilöjuttujen aluissa. Vertikaalisessa dispositiossa tekstin osat järjestyvät tietyllä tavalla, esimerkiksi ajallisesti.

Samalla pääosat koostuvat pienemmistä osista, jotta samasta aiheesta voidaan osoittaa eri näkökulmia. (Hellspong 1992: 94.)

- (24) Avioerosta huolimatta Dannen ensimmäiset vuodet ovat olleet kivaa aikaa. Merikukka ja Danne viettivät juuri yhteisen syyslomaviikon kotosalla. (HJ 5)

Esimerkissä 24 viitataan aikaan eli jutun päähenkilön lapsen ensimmäiseen vuoteen. Tähän lisätään uusi näkökulma, äidin ja pienen lapsen yhteinen lomaviikko kotona.

5.5.3 Lopussa

Naistenlehtien henkilöjuttujen lopuissa esiintyy eniten johtopäätösdispositioita (15 kpl). Tämä tarkoittaa sitä, että henkilöjutuissa päähenkilön jutussa puhumille asioille esitetään lopussa yhteenvetona johtopäätökset (ks. Hellspong 1992: 90–91).

- (25) Elettyä ei voi muuttaa, on osattava päästää irti ja katsottava eteenpäin. Ehkä olen oppinut välttämään samoja virheitä. (HJ 6)

Esimerkissä 25 tekee johtopäätöksiä siihenastisesta elämästään 40-vuotias nainen. Samassa esimerkissä ilmenee myös yleensä jutun loppuun kuuluva tyypillisuus eli opetus (ks. Rätty 1998: 147), joka tosin esimerkissä 25 on ehdollinen. Johtopäätösdispositioiden esiintyminen lopussa on loogista, koska lopun tekstiä ei voi sijoittaa alkuun: lopussa kerrotaan johtopäätökset jutun aiheeseen tai mahdolliseen ongelmaan eikä johtopäätöksiä voida tehdä ennen kuin asia on henkilöjutussa selvitetty.

Naistenlehtien henkilöjuttujen lopuissa esiintyi toiseksi eniten yleistäviä dispositioita (13 kpl). Yleistävässä dispositiossa tekstiin lisätään näkökulmia ja tällä tavoin täydennetään kuvausta (Hellspong 1992: 92). Kuvausta voi täydentää eri tavoilla, seuraavassa esimerkissä 26 se tapahtuu sekä maiseman että päähenkilön oman elämäntilanteensa kuvauksena.

- (26) (– –) Merellä tuulee yhä, ja taivas kaartuu iltavalossa korkealle.
– Nainen on kohta 40 ja edessä on koko loppuelämä. Syytä juhliä, vai mitä. (HJ 6)

Esimerkki 26 on henkilöjutusta, joka alkaa ja päättyy yleistävään dispositioon. Yleistävää dispositiota oli eniten henkilöjuttujen aluissa (14 kpl). Tämä tarkoittaa sitä, että kuvauksen täydentäminen eri näkökulmilla voi tapahtua naistenlehtien henkilöjutuissa tyypillisesti joko niiden aluissa tai loppuissa.

Naistenlehtien henkilöjuttujen loppuissa esiintyi kolmanneksi eniten syydispositioita (12). Syydispositioita kautta esitetään syitä aiempien tapahtumien merkitykselle myöhemmin tapahtuneille asioille, osoitetaan olosuhteiden vaikutuksia niille sekä kerrotaan tietynlaisesta asenteesta (Hellspong 1992: 90). Yleensä jutun lopussa esitellään ratkaisu jutun keskeiseen ongelmaan tai lopetetaan kokonaisuus muuten myönteisesti (Lundberg 1992: 144).

(27) ”Saan voimaa siitä. Kun kukaan ei tunne, vain se merkitsee, kuinka hyvä on.” (HJ 7)

Esimerkissä 27 kuvataan tilannetta, jossa päähenkilö lopuksi repliikissään tiivistää edellisen osion keskeisintä tekstiä ja samalla koko henkilöjutun teemaa: ahkeruuden merkitystä menestyksen ansaitsemiseksi omalla urallaan. Esimerkin 27 syydispositiossa siis esitetään aiemman tapahtuman eli ahkeran työnteon merkitys myöhemmin tapahtuneelle asialle eli menestykselle (ks. Hellspong 1992: 90).

Jutun voi myös päättää vastaamalla siinä esiintyneisiin kysymyksiin sekä johtopäätöksiin (Räty 1998: 146). Esimerkissä 28 johtopäätös tapahtuu syydispositiossa.

(28) Hänestä paras kumppani uuteen suhteeseen olisi onnellisessa avioliitossa elänyt leski. Eronnut on aina saanut siipeensä. (HJ 8)

Esimerkissä 28 esitetään syy sille, miksi päähenkilö asuu edelleen yksinään ja erakkona sekä pohditaan uuden kumppanin mahdollisuutta. Yksinäisyys on myös yksi henkilöjutun teemoista, joten lopussa esitetään paitsi olosuhteiden syitä, myös johtopäätöksiä siitä, millainen tilanne voisi olla tulevaisuudessa.

5.5.4 Yhteenveto

Tutkimusaineistoni naistenlehtien henkilöjuttujen aluissa esiintyi eniten syydispositiota ja yleistävää dispositiota. Koska aluissa esiintyi eniten kahta eri dispositiota, se tarkoittaa, että naistenlehtien henkilöjuttujen alut eivät ole rakenteellisesti täysin yhdenmukaisia. Tutkimukseni mukaan aluissa kerrotaan tapahtumien ja olosuhteiden vaikutuksesta toisiinsa, kuvataan tietynlaista asennetta (ks. Hellspong 1992: 90), mutta myös täydennetään kuvausta erilaisilla näkökulmilla (emt. 92).

Myös keskikohdissa esiintyi eniten syydispositioita, joten keskellä esitellään tyypillisesti syitä aiempien tapahtumien merkitystä myöhemmin tapahtuneille asioille, osoitetaan olosuhteiden vaikutuksia niille sekä kuvataan tietynlaista asennetta (ks. Hellspong 1992: 90).

Kun naistenlehtien henkilöjuttujen aluissa esiintyi eniten syydispositioita, joissa kuvataan eri tilanteiden vaikutusta toisiinsa, esiintyi lopuissa puolestaan eniten johtopäätösdispositioita. Näin ollen lopussa tehdään johtopäätöksiä niistä asioista, tapahtumista ja olosuhteista, joita kuvailtiin henkilöjutun aluissa.

5.6 Yhteenveto

Tarkastelemalla eri retoristen dispositioiden määriä on aineistoni henkilöjuttujen rakenteista löydettävissä säännönmukaisuuksia. Naistenlehden henkilöjutun rakenteella on taipumusta järjestyä tietyllä tavalla, joten sitä voidaan pitää tyypillisen rakenteensa vuoksi vakiintuneena tekstilajina. Tiivistän naistenlehden henkilöjutun tyypillisen rakenteen taulukkoon 6.

Taulukko 6. Naistenlehden henkilöjutun tyypillinen rakenne

Dispositio	Aihe	Henkilöjutun tihein kohta
Syydispositio	Eri tapahtumien vaikutus päähenkilön elämään; asenteiden kuvailu	Keskikohta

Taulukosta 6 ilmenee, että eniten osioita oli henkilöjutun keskellä, joten keskikohdan voidaan katsoa olevan naistenlehtien henkilöjutun runsaimmin kuvaileva kohta, jossa siis tapahtuu eniten asioita. Tätä naistenlehden henkilöjutun taipumusta on kuvailtu taulukossa 6 tiheimpänä kohtana.

Edelleen taulukosta 6 ilmenee, että tutkittaessa naistenlehtien henkilöjuttujen kaikkia dispositiotyyppejä ja kaikkia kohtia esiintyy naistenlehdissä eniten syydispositiota lukuun ottamatta henkilöjuttujen loppuja. Niissä esiintyi eniten johtopäätösdispositioita. Koska syydispositio oli kuitenkin myös henkilöjuttujen loppuissa toiseksi eniten esiintynyt dispositio heti johtopäätösdisposition jälkeen, voidaan syydispositiota pitää naistenlehtien henkilöjuttujen rakenteen tyypillisyyttä kuvaavana dispositiona. Hellspongin (1992: 90) mukaan syydispositio kuvailee tapahtumasarjaa, jossa osoitetaan eri olosuhteiden vaikutusta toisiinsa, jossa yksi tapahtuma pohjautuu edelliselle ja jossa myös korostetaan asenteen merkitystä. Tämä tarkoittaa, että naistenlehtien henkilöjutuissa on rakenteen näkökulmasta olennaista esittää eri tapahtumien vaikutuksia toisiinsa päähenkilön elämässä läpi koko henkilöjutun rakenteen eli sen alussa, keskikohdassa ja lopussa.

Kuitenkin on huomioitava, että tietyn disposition – eli tässä tapauksessa syydisposition – esiintyminen korostetusti henkilöjutun keskikohdassa saattaa johtua paitsi henkilöjuttujen rakenteen tietynlaisesta säännönmukaisuudesta, myös tämän tutkimuksen alun, keskikohdan ja lopun määritelmästä: alkua on teksti ennen ensimmäistä väliotsikkoa ilman ingressiä ja loppua teksti viimeisen väliotsikon jälkeen. Alut ja loput siis muodostuvat aineistossani keskikohtia lyhyemmiksi eli niihin mahtuu vähemmän jaksoja ja osioita sekä näin ollen vähemmän dispositioita kuin henkilöjutun keskikohtaan. Myös se, että keskikohdassa oli laskennallisesti eniten jaksoja, johtuu tutkimuksen alun, keskikohdan ja lopun määritelmästä, joten jaksoja ei näin ollen mahdu runsaasti alkuun ja loppuun.

Aineistoanalyysin lopuksi on huomioitava muutamia näkökulmia dispositioluokittelusta henkilöjuttujen rakenteen analyysin välineenä. Ensinnäkin disposition pituus ei ole yhdessäkään aineistoni henkilöjutussa vakiomittainen. Yksi dispositio koostuu useammasta lyhyestä osiosta, toisin sanoen yksi dispositio ei ole yhdessäkään aineistoni henkilöjutussa kokonaisen jakson mittainen.

Disposition laadulla ei ole havaittavissa suhdetta disposition pituuteen eli mikä tahansa dispositio voi olla minkä tahansa pituinen. Näin ollen disposition pituudesta ei voida tehdä johtopäätöksiä henkilöjuttujen rakenteen ja tekstilajin yhdenmukaisuudesta, vaan huomio tulee kiinnittää disposition laatuun.

Eri dispositioluokkien eritasoisuutta ja päällekkäisyyttä pohdittaessa on huomioitava se, että Hellspongin (1992: 11) mukaan retoriikan kaltaisessa puheopissa teoria ja käytäntö ovat samankaltaista toimintaa ja Hellspongin (1992) teos paneutuukin puheenpitämisen käytännölliseen ohjeistamiseen. Tekstin tutkimuksessa mainittu yhdenmukaisuus ja teorian suora siirtäminen käytäntöön ei kuitenkaan välttämättä pidä paikkaansa. Monet dispositioluokat ovat samankaltaisia, kuten syydispositio, jossa osoitetaan aiemman merkitys myöhemmin tapahtuneelle (emt. 90) sekä johtopäätösdispositio, jossa selvitetään johtopäätöksiä tapahtuneesta (emt. 90–91). Molemmissa edellä mainituissa dispositioissa pohditaan tapahtumien syitä; varsinkin syy- ja johtopäätösdispositiot liittyvät molemmat tapahtumien syy- ja seuraussuhteisiin, joten niiden erot ovat hienovaraisia. Edelleen samankaltaisia dispositioluokkia ovat yleistävä dispositio ja vertikaalinen dispositio, joissa molemmissa lisätään kokonaisuuksiin pienempiä osia ja näkökulmia (Hellspong 1992: 92, 94). Näin ollen dispositiopiirteiden tulkinta ja rakenteen piirteiden sijoittaminen eri dispositiokategorioihin on subjektiivista, tutkijasta riippuvaista toimintaa.

Lisäksi kun naistenlehtien henkilöjuttuja tutkitaan tällä tavoin myös tarinan näkökulmasta, on huomioitava, ettei perusteellisia johtopäätöksiä niiden tarinaluonteesta voida tehdä yksittäisten, toki toistuvien dispositioiden perusteella. Vaikka rakenteelta edellytetäänkin johdonmukaisuutta, vaikuttavat tekstin muodostumiseen myös sattumanvaraisuus ja toimittajan henkilökohtaiset valinnat. Joku toinen toimittaja voisi rakentaa tietyn henkilöjutun toisin.

6 PÄÄTÄNTÖ

Olen tutkinut yhdeksän suomenkielisen naistenlehden retorista ja narratiivista rakennetta löytääkseni vastauksen kysymykseen, onko naistenlehtien henkilöjutuissa säännönmukainen rakenne eli kaava, jonka mukaan henkilöjuttujen rakenne tyypillisesti järjestyy. Tutkin tyypillisen rakenteen ongelmaa siksi, että mikäli sellainen ilmenisi naistenlehden henkilöjutuissa, voitaisiin ne luokitella samalla tavoin vakiintuneeksi tekstilajiksi kuten esimerkiksi uutinen.

Tutkimusaineistonani oli yhdeksän suomenkielistä naistenlehteä, joista jokaisesta tutkin yhtä henkilöjuttua. Tutkimusmenetelmänäni oli laskea, mitä ja kuinka paljon retorisia dispositioita esiintyi näissä henkilöjutuissa yleensä sekä niiden aluissa, keskikohdissa ja loppuissa. Tällä tavoin oli mahdollista päätellä, mitä sisältöjä esitetään henkilöjuttujen eri kohdissa eli miten niiden tyypillinen rakenne muodostuu. Sovelsin tutkimuksessani puhetaidon eli retoriikan teoriaa kirjoitetun tekstin tutkimukseen, koska myös kirjoitetussa tekstissä puhutun tekstin tavoin yritetään puhutella yleisöä. Lisäksi molemmissa vaaditaan tekstin rakenteelta sekä johdonmukaisuutta että kiinnostavuutta, jotta yleisö kiinnostuisi tekstin sanomasta.

Tutkimustulokseni osoittavat, että kuten puheessa, myös kirjoitetussa tekstissä ovat selkeästi osoitettavissa tekstin alku, keskikohta ja loppu. Konkreettisesti tämä jako näkyy siinä, että osioiden (eli henkilöjutun lyhyimpien kappaleiden) näkökulmasta alut ja loput ovat selkeästi keskikohtia lyhyempiä. Tämä tarkoittaa sitä, että henkilöjutun eri osat painottuvat eri tavoin. Lisäksi ilmenee, että pitkien tekstikokonaisuuksien (eli jaksojen) osalta naistenlehden henkilöjuttu on yhtenäinen tekstilaji, mutta lyhyiden tekstikokonaisuuksien (eli osioiden) osalta epäyhtenäinen tekstilaji. Toisaalta osioiden määrä yhdeksässä eri henkilöjutussa on kohtuullisen tasainen. Siksi henkilöjuttua voidaan osioiden määrän näkökulmasta pitää kohtuullisen vakiintuneena naistenlehtien tekstilajina.

Tutkimusaineistoni henkilöjutuissa kolme eniten esiintyvää retorista dispositiota olivat syydispositio, johtopäätösdispositio ja vertikaalinen dispositio. Syydispositio ja johtopäätösdispositio olivat yleisimpiä dispositioita myös silloin, kun tarkasteltiin henkilöjuttujen eri kohtia eli alkua, keskikohtaa ja loppua.

Näiden kolmen disposition tihein esiintyminen tarkoittaa, että naistenlehtien henkilöjutuissa on niiden retorisen rakenteen näkökulmasta tyypillistä painottaa kahta asiaa: menneisyyden ja eri olosuhteiden merkitystä päähenkilön elämänselänhistoriassa sekä asenteita, joita hänelle on omassa henkilöhistoriassaan syystä tai toisesta syntynyt.

Yksi naistenlehtien tavoitteista on tarjota lukijalle vastauksia ja malleja oman elämän haasteisiin. Siksi onkin loogista, että henkilöjutun rakenteessa esitetään myös rakenteellisesti eli dispositioiden näkökulmasta syitä elämäntapahtumille ja tehdään johtopäätöksiä. Tätä kokonaisuutta kuitenkin taustoitetaan myös vertikaalisen disposition tapaan pienillä yksityiskohdilla, jotka tekevät kokonaisuudesta tarinamaisen. Vertikaalinen dispositio oli tutkimustuloksissani kolmanneksi eniten esiintyvä dispositio aineistoni henkilöjutuissa yleensä ja kolmanneksi eniten esiintyvä dispositio aineistoni henkilöjuttujen aluissa.

Tutkimustulosteni uutuusarvoa voidaan lähestyä sitä kautta, mitä se ei tutki verrattuna muuhun naistenlehti- ja henkilöjuttujen tutkimukseen. Yleisesti naistenlehtien henkilöjuttujen tyypillistä rakennetta ei ole tiittävästi aikaisemmin tutkittu, joten tutkimukseni kautta saadaan siitä uutta tietoa. Tutkimukseni näkökulma poikkeaa muista aihealueen tutkimuksista siten, että näkökulmani on puhtaasti nykyaikaista tekstilajityyppiä käsittelevässä tekstilaji- ja rakennetutkimuksessa; toisin sanoen en tutkimuksessani puutu esimerkiksi siihen miten sukupuoli näkyy henkilökuissa, kuten Siivosen (2007) tutkimus, tai tarkastele naistenlehtiä feministisessä ja historiallisessa jatkumossa, kuten Töyryn (2005) tutkimus. Tutkimukseni myös poikkeaa yleensä sellaisesta feministisestä tutkimuksesta, joka arvottaa naistenlehtiä kielteisesti (ks. Töyry 2005: 38).

Myös tutkimukseni narratiivinen näkökulma palvelee rakenteen ja tekstilajin tutkimusta. Esimerkiksi Hännisen (1999) tutkimuksessa kartoitetaan, miten ihminen tarinan kautta merkityksellistää elämänsä; vaikka naistenlehtien henkilöjutuissa käsitellään päähenkilön elämän tapahtumia, käsittelen niitä tässä tutkimuksessa rakenteen näkökulmasta eli missä järjestyksessä nämä asiat tapahtuvat henkilöjutuissa.

Vaikka tutkimukseni ei siis varsinaisesti olekaan henkilöjuttujen sisällönanalyysia, kulkevat nämä ihmisten elämäntarinat rinnakkain jutun rakenteen muodostuksen kautta: rakenne tarvitsee sisältöä ja tässä tapauksessa sisältö muodostuu julkisuudessa toimivien henkilöiden elämäntarinoista. Tarina on myös naistenlehden henkilöjuttuna kokonaisuus, jossa eri dispositiot seuraavat toisiaan, muodostavat keskinäisen, loogisen tekstisuhteen ja viittaavat toisiinsa henkilöjutun eri kohdissa. Rakenne ja sisältö palvelevat toinen toisiaan: henkilöjutun ymmärrettävää sisältöä ei voi olla olemassa ilman johdonmukaista rakennetta ja päinvastoin.

Koska nykyaikaisia, suomenkielisiä ja kaupallisia naistenlehtiä on toistaiseksi tutkittu vähän, niiden jatkotutkimus tulisi kohdistaa naistenlehteen kokonaisuutena kannesta mainoksiin, visuaaliseen ilmeeseen ja journalistiseen aineistoon. Kysymyksessä olisi tällöin konseptitutkimus ja tutkimuskysymyksenä, millainen tuotekonsepti on nykyaikainen, suomenkielinen ja kaupallinen naistenlehti.

LÄHDELUETTELO

Tutkimusaineisto:

Henkilöjuttu 1. Helne, Henna: Petetyn naisen saappaissa. *Anna* 11.10.2007.

Henkilöjuttu 2. Lammi, Marja: Diane Keaton Vihdoinkin vapaa elämään. *Jade* 4/2007.

Henkilöjuttu 3. Metso, Riina-Maria: Äidin roolissa (ja vähän Verankin). *Olivia* huhtikuu 2007.

Henkilöjuttu 4. Parkkonen, Sari: Tunteet eivät kuole koskaan. *Me Naiset* 30.11.2006.

Henkilöjuttu 5. Salonen, Sari: Arjen palikat ovat asettuneet paikoilleen. *Eeva* 12, joulukuu 2006.

Henkilöjuttu 6. Talvitie, Liisa: Ajan vapauttama. *SARA*. Marraskuu 2006.

Henkilöjuttu 7. Tohtua, Hanna: Tahdon asia. *Trendi* 2006.

Henkilöjuttu 8. Vehkakoski, Vellamo: Yritän elää niin kuin ajattelen. *Kodin Kuvalehti* 24/2006.

Henkilöjuttu 9. Vekkelin, Pirkko: Kaunis poromies. *Gloria* joulukuu 2006.

Lähdeaineisto:

Andringen, Els, Petra van Horssen, Astrid Jacob & Ed Tan (2001). Point of View and Viewer Empathy in Film. Teoksessa: Willie van Peer & Seymour Chatman (toim.). *New Perspectives on Narrative Perspective*. State University of New York Press: Albany. 133–135.

Aristoteles [1986]. *Runousoppi*. Helsinki: Delfiinikirjat Otava.

Aristoteles [1997]. *Retoriikka Runousoppi*. Tampere: Gaudeamus.

Bahtin, Mihail (1986) [1953]. The problem of speech genres. Teoksessa: Carl Emerson & Michael Holmquist (toim.). *Speech genres and other late essays*. Austin University of Texas Press. 60–102.

Bhatia, Vijay K. (2004). *World of Written Discourse. A genre Based view*. Continuum.

Bruner, Jerome (1987). Life as Narrative. *Social Research*. 1–17.

Cassirer, Peter (1972). *Stilanalys*. Tukholma: Almqvist & Wiksell Förlag AB.

Catani, Johanna & Kirsi Piha (2005). *Naisen opas*. Helsinki: Otava.

Dragon, Kristiina (2006). Iholla ja ihon alla. *SARA* 1, 164–169.

- Eggs, Suzanne (1994). *An Introduction to Systemic Functional Linguistics*. London: Pinter Publisher Ltd.
- Firth, J.R. (1968). *Selected paper of J.R.Firth 1952–59*. F.R.Palmer (toim.) London: Longman.
- Fludernik, Monika (2000). Genres, Text Types, or Discourse Modes? Narrative Modalities and Generic Categorisation. Teoksessa *Style: Vol. 34, No. 1. Spring 2000*. 274–292.
- Hazard, Kaarina (2006). *Kontallaan. Muistiinpanoja mediasta*. Helsinki: Teos.
- Heikkinen, Hannu L. T. (2010). Narratiivinen tutkimus–todellisuus kertomuksena. Teoksessa: Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. 3. painos. Jyväskylä: PSkustannus. 143–158.
- Heikkinen, Vesa & Tuure Hurme (2008). *Hölynpölynimuri*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Hellspong, Lennart (1992). *Konsten att tala. Handbok i praktisk retorik*. Lund: Studentlitteratur.
- Hermes, Joke (1995). *Reading Women's Magazines. An Analysis of Everyday Media Use*. UK: Polity Press.
- Hiltunen, Ari (1999). *Aristoteles Hollywoodissa. Menestystarinan anatomia*. Gaudeamus.
- Huovila, Tapani (1996). *Toimittaja - vastuussa oleellisesta muutoksessa*. Jyväskylän yliopisto: viestintätieteiden laitos; 16.
- Hyvärinen, Matti (2007). Kertomus ja kertomuksen rajat. *Puhe ja kieli*. Tampereen yliopisto: Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. 127–140.
- Hänninen, Vilma (1999). *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampereen yliopisto: Acta Universitatis Tamperensis.
- Jallinoja, Riitta (1997). *Moderni säädyllyisyys. Aviosuhteen vapaudet ja sidokset*. Gaudeamus.
- Ketola, Johanna (2003). Lakitekstien rakenteesta ja funktionaalisista jaksoista. Teoksessa: Merja Koskela & Nina Pilke (toim.). *Kieli ja asiantuntijuus*. AFinLAn vuosikirja 2003. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisu nro 61. Jyväskylä. 203–220.
- Kivikuru, Ulla-Maija & Sinikka Sassi (1994). Aikakauslehdistö. Teoksessa: Kaarle Nordenstreng & Osmo A. Wiio (toim.). *Joukkoviestintä Suomessa*. Porvoo: Weilin + Göös. 60–75 .
- Knuuttila Simo, Ilkka Niiniluoto & Holger Thesleff (1997). Esipuhe. Teoksessa: *Aristoteles Retoriikka Runousoppi*. Gaudeamus.

- Komppa, Johanna (2006). Tiedotteen rakenteen potentiaalit. Teoksessa: Mäntynen Anne, Susanna Shore & Anna Solin (toim.). *Genre–tekstilaji*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 303–326.
- Koskela, Merja (2007). *Tekstilajit tietoverkossa - jotain uutta, jotain vanhaa ja jotain lainattua?* Erikoiskielet ja käännösteoria. VAKKI-symposiumi XXVII. Vaasa: Vaasan yliopisto. 134–145.
- Kotilainen, Lauri (1989). *Hyvä lehtijuttu - kirjoittajan opas*. Kuopio: Minnapress Oy.
- Kotilainen, Lauri (2003). *Parempi lehtijuttu*. Lauri Kotilainen ja Inforviestintä Oy.
- Kuisma, Oiva (1998). Aristotelesta suomeksi. Teoksessa: *Konteksti–tutkimuksen avainsana?* Kirjallisuudentutkijain seuran vuosikirja 51 Osa 1, Suomalaisen Kirjallisuuden seura. 166–169.
- Kuutti, Heikki & Jukka-Pekka Puro (1998). *Mediasanasto*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Kuutti, Heikki (2006). *Uusi mediasanasto*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Källgren, Gunnel (1979). *Innehåll i text. En genomgång av faktorer av betydelse för texters innehåll, uppbyggnad och sammanhang*. Lund: Studentlitteratur.
- Lahtinen, Anu (2005). Varhaiset naistenlehdet ja naisten elämän ristiriidat. Väitöshaastattelussa Maija Töyry. *Ennen ja nyt–historian tietosanommat*, numero 2/2005. [Lainattu 26.9.2008]. Saatavilla: http://www.ennenjanyt.net/2005_2/lahtinen4.html
- Lassen, Inger (2006). Is the press release a genre? A study of form and content. Teoksessa: *Discourse Studies 2006 8:503*. London: SAGE Publications. 503–530.
- Lassila-Merisalo, Maria (2009). *Faktan ja fiktion rajamailla. Kaunokirjallisen journalismin poetiikka suomalaisissa aikakauslehdissä*. Jyväskylä Studies in Humanities.
- Lundberg, Tom (1992). *Tuhannen taalan juttu. Näin sen kirjoitat*. Weilin+Göös.
- Malmberg, Raili (1991). Naisten ja kotien lehdet aikansa kuvastimina. Teoksessa: Päiviö Tommila (toim.). *Suomen lehdistön historia 8. Yleisaikakauslehdet*. Kuopio: Kustannuskiila. 192–291.
- Martinheimo, Asko (1989). *Hyvä lause. Virikkeitä luovaan kirjoittamiseen*. Porvoo-Helsinki-Juva: Werner Söderström Oy.
- Mattinen, Erkkä (2004a). Sankarina poliittinen johtaja. Teoksessa: Jukka Pietiläinen (toim.). *Journalismikritiikin vuosikirja 2004*. Turun yliopisto: Journalismin tutkimusyksikkö. Tiedotustutkimus 1/2004. 21–35.

- Mattinen, Erkki (2004b). *Valtiaat, vallattomat ja vallanhimoiset julkisuudessa. Helsingin Sanomissa vuosina 1978–2003 julkaistujen poliitikkojen henkilökuvien sukupuolittunut ideologia ja yhteisölliset funktiot*. Lisensiaattitutkimus, Turun yliopisto.
- McLeish, Kenneth (2000). *Aristoteles. Aristoteleen Runousoppi*. Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Miettinen, Jorma (1988). *Toimitustyö*. Journalistiksi suuntautuvan oppikirja. Hämeenlinna: Karisto Oy, 2. painos.
- Mäntynen, Anne (2006). Näkökulmia tekstin ja tekstilajien rakenteeseen. Teoksessa: Mäntynen, Anne, Susanna Shore & Anna Solin (toim.). *Genre–tekstilaji*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 42–71.
- Oostendorp, Herre van (2001). Holding onto Established Viewpoints During Processing News Reports. Teoksessa: Willie van Peer ja Seymour Chatman (toim.). *New Perspectives on Narrative Perspective*. State University of New York Press, Albany. 173–188.
- Okkonen, Antero (1974). *Toimittajan työ I*. Hämeenlinna: Arvi A. Karisto Osakeyhtiö.
- Perelman, Chaïm (1996). *Retoriikan valtakunta*. Tampere: Vastapaino.
- Polkinghorne, Donald E. (1995). Narrative configuration in qualitative analysis. Teoksessa: J. Amos Hatch ja Richard Wisniewski (toim.). *Life History and Narrative*. London: Falmer. 5–24.
- Puro, Jukka-Pekka (2006). *Retoriikan historia*. Helsinki: WSOY.
- Railo, Erkki (2011). *Henkilökohtainen on poliittista. Neuvottelu politiikan sukupuolittuneesta työnjaosta Annan julkaisemissa poliitikkojen henkilökuviissa vuosina 1975–2005*. Annales Universitatis Turkuensis C 310.
- Rantanen, Lasse (2007). *Mistä on hyvät lehdet tehty?* Visuaalisen journalismin keittokirja. Hill and Knowlton Finland Oy.
- Ridell, Seija (1994). *Kaikki tiet vievät genreen*. Tutkimusretkiä tiedotusopin ja kirjallisuustieteen rajamaastossa. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin laitos, Julkaisuja, sarja A 82/1994.
- Rosell, Annika (2005). Intervjuteknik. Teoksessa: Katarina Tiger (toim.) *Så arbetar en journalist*. Stockholm: Liber AB. 155–174.
- Ruohomäki, Katariina (2002). Uutiskirjoittaminen professionaalisenä taitona. Matkimalla vai koulussa opittu? Teoksessa *Erikoiskielet ja käännösteoria*. VAKKI:n julkaisut; N:o 29. Vaasa. 307–319.

- Ruokanen Tapani (2010). *Hauki salkussa. Päätoimittajan muistikirjasta*. Kustannus-Osakeyhtiö Kotimaa/Kirjapaja, Helsinki. 2010
- Räty, Panu (1998). Henkilökuva ajan kuvana. Teoksessa: Kantola, Anu & Tuomo Mörä (toim.). *Journalismia! Journalismia?* Porvoo-Helsinki-Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö. 137–150.
- Shore, Susanna & Anne Mäntynen (2006). Johdanto. Teoksessa: Mäntynen, Anne, Susanna Shore & Anna Solin (toim.). *Genre–tekstilaji*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 9–41.
- Siivonen, Jonita (2007). *Personporträttet som tidningsgenre–en närläsningstudie med fokus på innehållsliga teman, berättarkonventioner och kön*. Helsingin yliopisto.
- Solin, Anna (2006). Genre ja intertekstuaalisuus. Teoksessa: Mäntynen, Anne, Susanna Shore & Anna Solin (toim.). *Genre–tekstilaji*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 72–95.
- Stenholm, Olle (1999). Det journalistiska uppdraget. Teoksessa: Katarina Tiger (toim.). *Så arbetar en journalist*. Tukholma: Liber. 9–22.
- Suhola, Aino, Seppo Turunen & Markku Varis (2005). *Journalistisen kirjoittamisen perusteet*. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.
- Talvitie, Liisa (2006). Ajan vapauttama. *Sara marraskuu 2006*. 72–76.
- Töyry, Maija (2005). *Varhaiset naistenlehdet ja naisten elämän ristiriidat. Neuvotteluja lukijasopimuksesta*. Helsingin yliopiston viestinnän laitos: Viestinnän julkaisuja 10.
- Van Peer, Willie & Seymour Chatman (2001): Introduction. Teoksessa: Willie van Peer ja Seymour Chatman (toim.). *New Perspectives on Narrative Perspective*. State University of New York Press, Albany. 1–19.
- Warren, Low (1947) [1923]. *Journalism from A to Z*. London: Banner Books.
- Ventola, Eija (2006). Genre systeemis-funktionaalisessa kielitieteessä esimerkkinä asioimistilanteet. Teoksessa: Mäntynen, Anne, Susanna Shore & Anna Solin (toim.). *Genre–tekstilaji*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 96–121.

